

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma/ ylempi AMK

Päivi Mäkilukkari

SIJOITETTUIJEN NUORTEN KOKEMUKSIA PERHEHOIDOSTA

Opinnäytetyö 2014

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaaliala/ ylempi AMK

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaaminen

MÄKILUKKARI, PÄIVI	Sijoitettujen nuorten kokemuksia perhehoidosta
Opinnäytetyö	48 sivua + 4 liitesivua
Työn ohjaaja	Lehtori Eija Vikman
Toimeksiantaja	Lastensuojelun sijaishuolto
Avainsanat	Vuorovaikutussuhteet, lastensuojelu, sijaishuolto perhehoito

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, minkälaisia ovat perhehoitoon sijoitettujen nuorten suhteet biologisiin vanhempiinsa, sijaisvanhempiinsa sekä lähiympäristöönsä. Tutkimus toteutettiin vuosina 2012 – 2013 haastatellen neljää perhehoitoon sijoitettua nuorta.

Tutkimus on etnografinen ja tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Tutkimus on laadullinen tutkimus, jonka teoreettinen viitekehys on muodostunut aineiston pohjalta. Teemoiksi muodostuivat vuorovaikutussuhteet biologisiin vanhempiin, sijaisvanhempiin ja lähiympäristöön. Aineisto analysoitiin teemoittain ja analyysissä nuorten kokemuksia peilattiin heidän vuorovaikutussuhteisiinsa.

Yhteenvedona tutkimustuloksista voidaan todeta, että perhehoidossa asuvien nuorten vuorovaikutus biologisten vanhempiensa kanssa on säännöllistä ja käytännössä mahdollista, koska sijoitusperhe on valittu pääasiallisesti nuorten tutusta lähiympäristöstä. Suhteensa sijaisvanhempiinsa perhehoitoon sijoitetut nuoret kokivat myönteisiksi ja suhteensa ystäviinsä ja muuhun lähiympäristöön omien sanojensa mukaan normaaleiksi.

Suhteidensa laatua biologisiin – tai sijaisvanhempiinsa nuoret kuvasivat tutkimuksessa niukasti. Vaikutti siltä, että haastateltujen nuorten oli helpompi kuvata suhteidensa laatua suhteissaan sisaruksiin ja ystäviin kuin biologisiin – ja sijaisvanhempiinsa. Tässä tutkimuksessa perhehoidossa eläminen mahdollistaa nuorten suhteiden ylläpidon biologisiin vanhempiin, biologiseen sukuun ja lähiympäristöön.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Services

MÄKILUKKARI, PÄIVI

Young People's Experiences of Family Care

Master's Thesis

48 pages + 4 pages of appendices

Supervisor

Eija Vikman, lecturer

Keywords

Interactions, child welfare, foster care, family care

The aim of this study was to find out what kind of relationships do the adolescents in foster care have with their biological parents, foster parents as well as their immediate surroundings. The research was carried out in 2012 - 2013 interviewing four teenagers placed in foster care.

This research is an ethnographic study and the method used was interviews. The theoretical framework is formed on the basis of the material. The themes used were young people's interactions with their biological parents, foster parents and surrounding area. Data were analyzed by themes and an analysis of teenagers' experiences was reflected in their interactions.

According to the results, it can be said that young people living in foster care their interaction with biological parents is regular and practical, because the foster family has been selected mainly from the young people's familiar surroundings. Relationships with the foster parents in foster care were experienced positive and their relationship with their friends and the rest of the surroundings normal.

These young people described limited the quality of their relationships. It seemed that it was easier for them to describe the quality of their relationships for siblings and friends than biological parents or foster parents. In this study, living in foster care makes possible to maintain the relationships biological parents, family and the immediate environment.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	KESKEISET KÄSITTEET JA KONTEKSTI	7
	2.1 Lapsuus ja nuoruus tutkimuskohteena	7
	2.2 Vuorovaikutussuhteet	10
	2.2.1 Biologinen vanhemmuus	12
	2.2.2 Sijaisvanhemmuus	13
	2.2.3 Lähiympäristön suhteet	15
	2.3 Vanhemmuuden ulottuvuuksia	16
	2.3.1 Biologinen ulottuvuus	17
	2.3.2 Sosiaalinen ulottuvuus	17
	2.3.3 Psykologinen ulottuvuus	18
	2.4 Lastensuojelu	19
	2.4 Sijaishuolto	21
	2.6 Lastensuojelun perhehoito	23
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	24
	3.1 Tutkimustehtävä	24
	3.2 Nuoria haastattelemassa	25
	3.2.1 Tutkimusaineisto	26
	3.2.2 Teemahaastattelu	28
	3.2.3 Aineiston analyysi	29
	3.2.4 Eettiset kysymykset	30
4	NUOREN SUHTEET SIJAISPERHEESEEN, BIOLOGISIIN VANHEMPIINSA SEKÄ LÄHIYMPÄRISTÖÖNSÄ	31
	4.1 Suhde sijaisperheeseen	32
	4.2 Suhde biologisiin vanhempiin	34
	4.3 Suhde lähiympäristöön	36

5 POHDINTA	40
5.1 Tulosten tarkastelua	40
5.2 Tutkimuksen luotettavuus	42
5.3 Opinnäytetyön prosessin kuvaus	43
LÄHTEET	46
LIITTEET	
Liite 1. Saatekirje	
Liite 2. Teemahaastattelurunko	
Liite 3. Suostumuslomake	

1 JOHDANTO

Tutkimuksessani selvitän sitä, miten perhehoitoon sijoitetut nuoret itse kokevat elämänsä sijaisperheessä ja minkälaiset ovat heidän suhteensa sijaisvanhempiin, sisarusiin, biologisiin vanhempiin ja lähiympäristöön. Laadullinen tutkimukseni koostuu neljän perhehoitoon sijoitetun lapsen haastatteluista. Tutkimus paikantuu lastensuojelun sijaishuoltoon ja sen tarkoituksena on tuottaa tietoa siitä, minkälaisia nämä suhteet perhehoidossa ovat ja minkälaiset asiat niihin vaikuttavat lapsen ja nuoren omasta näkökulmasta.

Kiinnostukseni kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten omista kokemuksista on saanut alkunsa vuonna 2005, kun työskentelin ensimmäistä kertaa lastensuojelun sijaishuollon kentällä noin viisi kuukautta sekä julkisen että yksityisen puolen sijaishuoltoyksiköissä opiskellessani sosionomiksi. Seuraava työni lapsiperhetyöntekijänä vei minut jälleen nuorten pariin kolmeksi vuodeksi, minkä jälkeen työskentelin pari vuotta alaikäisten turvapaikanhakijoiden kanssa, jotka pääasiallisesti olivat murrosikäisiä ja tavallaan myös kodin ulkopuolelle ”sijoitettuja” lapsia ja nuoria. Alkuperäinen ajatukseni tähän opinnäytetyöhöni olikin kuunnella maahanmuuttajataustaisten nuorten kertomuksia omista kokemuksistaan, mutta työelämä heitti minut jälleen toisaalle ja sijaishuollon toimijat ehdottivat nimenomaan perhehoitoon sijoitettujen nuorten kuulemista, kun neuvottelin heidän kanssaan siitä, haastattelenko laitokseen vai perheeseen sijoitettuja nuoria. Perheeseen sijoitettujen nuorten kuuleminen sopi minulle hyvin, koska perhehoidon kehittäminen lastensuojelussa, sekä lyhytaikaisen perhehoidon kehittäminen kehitysvammaisten ja ikäihmistien tilapäishoidossa ovat mielestäni ajankohtaisia haasteita sosiaalialalla.

Tähän tutkimukseen sopi mielestäni parhaiten teemahaastattelu, jonka valitsin saadakseni perhehoitoon sijoitettujen nuorten oman äänen kuuluviin. Tulkinnat ovat omiani ja siihen tämänkaltainen laadullinen tutkimus antaa mahdollisuuden, mutta tulososiossa olen käyttänyt suoria lainauksia haastatteluista saadakseni nimenomaan nuorten oman kokemuksen näkyväksi.

Nuoruusiän kehitys vaatii runsaasti voimavaroja ja häiriö millä tahansa kehityksen alueella voi vaikuttaa nuoren elämään kokonaisvaltaisesti. Nuori on osa perhettään silloinkin, kun hänen perheensä on sijaisperhe. Kodin asiat vaikuttavat nuoreen sekä nuoren asiat perheeseen ja sen ihmissuhteisiin. Nuoruusiän kehitys muovaa nuoresta

aikuisen ja nuorten kanssa toimivien tulee ymmärtää syvällisesti tätä kehitystä voidakseen tukea heitä.

2 KESKEISET KÄSITTEET JA KONTEKSTI

2.1 Lapsuus ja nuoruus tutkimuskohteena

Lapsuudentutkimus on monitieteinen yhteiskunta- ja kulttuuritutkimuksen kenttä. Sen tieteenaloja ja tutkimusta yhdistävä pyrkimys on lasten ymmärtäminen yhteiskuntien ja yhteisöjensä jäsenenä ja toimijoina. Lapsuudentutkimus pyrkii myös ymmärtämään lapsuutta osana yhteiskuntaa, sen rakenteita ja kulttuuria. Sen liikkeellelähtö tapahtui 1980-luvun alkupuolella samoihin aikoihin eri maissa ja aluksi muutaman tieteenalan (sosiologia, antropologia) piirissä, jonka jälkeen sen kenttä on kasvanut ja laajentunut muillekin tieteenaloille. (Alanen 2009, 9.)

Lapsuudentutkimuksen lähtökohtana on ollut tuottaa uudenlaista, perinteisistä psykologisista lähestymistavoista eroavaa tieteellistä keskustelua lapsuudesta. Psykologinen ja kasvatustieteellinen tutkimus on tarkastellut lapsia ”keskeneräisinä”, vaiheittain kohti aikuisuutta kehittyvinä ihmisen alkuina. Tämän lähtökohdan mukaisesti aikuisten tehtäväksi on ymmärretty opettaa ja valmistaa heidät aikuisiksi – sosiaalista heidät (ks. Alanen 2009, 17). Perinteisestä tutkimusorientaatiosta johtuen lasta ja lapsuutta on tarkasteltu hyvin paljon aikuisten lähtökohdista ja heidän tulkintojensa mukaisesti. (Alasuutari 2009, 54.)

Uudet lapsuudentutkimukselle asettuvat lähtökohdat on koottu tutkimusta suuntaavaksi paradigmaksi ja se sisältää muun muassa seuraavankaltaisia elementtejä:

- 1) Lapsuus on yhteiskunnallinen ilmiö, joka on ajallisesti ja paikallisesti ehdollinen, muuttuva yhteiskunnallinen rakenne (konstruktio).
- 2) Lapset ovat sosiaalisia toimijoita ja osallistujia omissa sosiaalisissa maailmoissa, joiden kautta he ovat myös yhteiskunnallisten suhdejärjestelmien osapuolia. Myös lapsilla on yhteiskunnallisia ”ansioita”, eivätkä he näin ole vain kasvatusta ja hoivaa ym. vastaanottavia osapuolia, vaan he myös antavat osuutensa yhteiskunta-

elämään. Lapsuudentutkimuksen yhtenä tehtävänä onkin tehdä näkyviksi lasten antia ja osallisuutta.

- 3) Lapsuuden instituutioiden, kuten perhe, päivähoito, koulu jne. ja niiden keskinäis-suhteiden avulla säädely ”normaalilapsuus” sekä rajaa lasten osallistumisen tapoja että avaa toimintamahdollisuuksia heille.
- 4) Lapset itsekin rakentavat lapsuutta, eikä lapsuus näin ollen ole vain institutionaalisten normistojen ja käytäntöjen määrittämä, lapsille tuotettu tai annettu tila. Lasten eletyt ja koetut lapsuudet eivät todennäköisesti mahdu keskimääräisen tai normatiivisesti määritellyn ”normaalilapsuuden” muottiin.
- 5) Tiede ja eri alojen ammatilliset asiantuntijat osallistuvat modernin lapsuuden rakennusprojektiin ja sen tähänastisessa toteuttamisessa erityisesti psykologia ja pedagogiikka ovat ajaneet modernin kasvatustutkimuksen normittamista ja vakiinnuttamista.
- 6) Lapsuudentutkimuksen metodologiaa on kehitettävä systemaattisesti lapsilähtöiseksi, koska sukupolvijärjestys on sisään rakentunut myös tieteen moniin käytäntöihin, teorioihin, käsitteisiin ja metodeihin. Jotta tieteensivistä sukupolvijärjestystä onnistuttaisiin purkamaan ja avaamaan maailmaa lasten näkökulmasta, on lapsilähtöisyyden metodologisen periaatteen toteuduttava sekä tutkimuskysymysten valinnassa ja aineiston keruun metodeissa että analyysissä ja tulkintaa suuntaavissa käsitteissä ja tutkimusetiikassa. (Alanen 2009, 22 – 23.)

1990-luvulla keskusteltiin siitä, kuinka lapsuudesta puhuvat vain aikuiset ja kritisoitiin sitä, että lapsuutta oli aina tarkasteltu vain aikuisten näkökulmasta. Tutkimuksen aikuiskeskisyydestä johtuen lapsuuden tutkimus oli voimakkaasti kiinnittynyt kasvatukseen ja sosialisointiin tiedonintresseihin, eivätkä lapset olleet itse olleet tutkimuksissa läsnä. Lasten ottaminen laadullisen tutkimuksen kohteeksi on Suomessa kuitenkin kasvanut 2000-luvun alusta. Useat tutkijat ovat lähteneet tutkimaan erilaisia lapsia koskevia aihepiirejä kysymällä asiasta suoraan lapsilta itseltään. Lastensuojelun sijaishuollon kentällä kiinnostus lapsilta kysymiseen ei ole kuitenkaan kasvanut ja perhehoitoon sijoitetut lapset ovat olleet ”näkyttömiä” sijaishuollon tutkimuskentällä sekä haastattelututkimuksissa. (Hämäläinen 2012, 70 - 71.)

Nuoriso on tullut sosiologien tutkimuskohteeksi vasta sitten, kun ”nuorisoa” on ollut olemassa: kouluissa, kulutuksen kohderyhmänä, nuorisokulttuurin tuottajina ja ylläpitäjinä. Joitakin harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta nuoriso on alkanut olla sosiologisen tiedonmuodostuksen kohteena vasta 1900-luvun puoliväliä lähestyessä. (Uusitalo 1991, 247.)

Sosiologienkin toteuttama nuorisotutkimus on lähtenyt usein liikkeelle jonkin nuorisosta kiinnostuneen aikuisryhmän intresseistä, kuten kasvattajien, kontrolloijien, markkinoiden tai yhteiskuntasuunnittelijoiden tarpeista tietää jotain kohderyhmästään. Tutkijoiden lähtökohtaolettamukset näyttävät usein määräytyneen heidän omasta yhteiskunnallisesta toiminta-asetaan, statuksestaan. Erityisesti socialisaation tutkijat ovat usein lähteneet kasvattajien, koulun, opettajien tai päiväkotien tavoitteista tai ovat itse toimineet ammattityössä näissä laitoksissa. (Uusitalo 1991, 248.) Uusitalo ei mainitse lastensuojelulaitoksia, mutta sama koskee varmasti tämänkin tutkimuksen lähtökohtia ja intressejä. Oman kodin ulkopuolella elävien nuorten kanssa toimineena minun intressini oli tietää, miten he itse kokevat elämäänsä ja siihen kuuluvia suhteitaan nykytilanteessaan.

Perhehoidossa elävien lasten tilannetta on tutkittu varsin vähän suomalaisen lastensuojelun sijaishuollon kentällä. Sijaishuollon vaikutuksia on myös tutkittu vähän. Tästä on olemassa ulkomaisia tutkimuksia, joissa tarkoituksena on ollut vertailla eri sijoitusmuotojen vaikutuksia. Sijaishuollon järjestelyt eroavat kuitenkin maittain, joten tulosten siirtäminen sellaisenaan suomalaiseen kontekstiin on haasteellista. (Pösö 2004, 205.) Suomalaisessa tutkimuksessa on sijaisperheessä eläneiden kokemuksia selvitetty lähinnä teini-ikäisten tai jo aikuisten näkökulmasta. Sijaishuollossa lapsuuttaan eläneiden kokemuksia on kuvailtu myös kirjoitelmien avulla (Bardy ym. 2000). On myös tehty etnografisia väitöskirjatutkimuksia lastenkodeista, mutta niissä ei ole haastateltu lapsia (Ks. Laakso 2009; Törrönen 2003). Tuija Eronen (2012) on tehnyt narratiivisen tutkimuksen lastenkodeissa asuneiden kertomuksista.

Suomessa perhehoitoon sijoitettujen lasten ja nuorten perhesuhteita on käsitelty lisen-siaattitutkimuksissa esim. Paula Rautio (2004). Leena Valkonen (1995) on selvittänyt lisen-siaattitutkimuksessaan 18 – 21-vuotiaiden kokemuksia perhehoidosta ja heidän perhesuhteistaan. Hänen mukaansa biologinen, sosiaalinen ja psykologinen vanhemmuus kohtaavat lastensuojelun perhehoidossa. (Hämäläinen 2012, 23.)

Lähimpänä omaa tutkimustani on Kati Hämäläisen (2005) pro gradututkielma perhehoitoon sijoitettujen lasten kokemuksista ja ajatuksista perhehoidosta sekä Hämäläisen (2012) väitöskirja perhehoitoon sijoitettujen lasten antamista merkityksistä kodilleen ja perhesuhteilleen.

2.2 Vuorovaikutussuhteet

Arkielämän eri tilanteissa tarvitsemme taitoa toimia vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Olemme jatkuvasti vuorovaikutustilanteissa, olipa kyse perhe-elämästä, opiskelusta, asioinnista, vapaa-ajasta tai työstä. Haluamme ilmaista itseämme, sanoa sanottavamme, kuulla ja tulla kuulluksi, ymmärtää ja tulla ymmärretyksi. Vuorovaikutus on olennainen osa arkipäiväämme. (Puroila 2010,121.)

Sosiaalipsykologia määritellään usein sosiaalisen vuorovaikutuksen tai kanssakäymisen tutkimukseksi. Vuorovaikutus on perusta, jolle inhimillinen ja sosiaalinen elämä rakentuvat ja monen tärkeän tavoitteen saavuttaminen on mahdollista vain yhteistyössä toisten kanssa. Sosiaalipsykologian keskeinen tutkija George Herbert Mead esitti jo 1900-luvun alkupuolella, että ihminen ylipäättään kehittyy ihmiseksi vain vuorovaikutuksessa toisten kanssa ja kykenee näkemään itsensä toisten silmin. Myös ihmisen yksilölliseksi kokema minuus on tästä näkökulmasta alun perin sosiaalinen ja pohjautuu vuorovaikutukseen. (Suoninen 2010, 29). Kirsi Juhila (2004) kutsuu Meadin aikakautta vuorovaikutustutkimuksen ensimmäiseksi sukupolveksi.

Vuorovaikutus on ollut ihmistieteissä kiinnostava tutkimuskohde, jota on lähestytty tutkimuksissa erilaisista näkökulmista. Anna-Maija Puroila on inspiroitunut Erwing Goffmanin vuorovaikutusta käsittelevistä sosiologisista tutkimuksista ja artikkelissaan Vuorovaikutuksen lukutaito (Puroila 2010) käsittelee vuorovaikutusta Goffmanin tutkimusten pohjalta. Puroila on kiinnostunut vuorovaikutuksen lukutaidosta kahdella tavalla: millaisia arjen vuorovaikutuksen lukutapoja Goffmanin tutkimuksista on löydettävissä ja miten näitä lukutapoja voi hyödyntää vuorovaikutuksen tutkimuksessa?

Vuorovaikutustutkimuksen yksi peruskysymys on, minkälaiseksi yksilön suhde ympäristöön ja kulttuuriin ymmärretään sekä missä määrin yhteiskunnan rakenteet, yhteisö ja kulttuuri määrittelevät yksilön toimintaa ja sosiaalisissa tilanteissa rakentuvaa vuorovaikutusta? Missä määrin yksilöllillä on vapaus toimia omien intressiensä ja päämääriensä mukaisesti? Edellä mainittujen kysymysten perusteella voidaan vuorovaikutusta

koskevat tutkimukset jakaa kahteen luokkaan: yhteisön ja kulttuurin roolia korostaviin lähestymistapoihin sekä yksilöiden henkilökohtaisia ominaisuuksia, tunteita ja kokemuksia korostaviin lähestymistapoihin (esim. fenomenologia). (Puroila 2010, 123).

Erving Goffmanin tutkimustyö sijoittuu 1950 – 1980- luvuille ja hänen kiinnostuksensa kohteena olivat ihmisten arkielämän ilmiöt. Goffman oli kiinnostunut kasvokkaisen vuorovaikutuksen tilanteista sekä siitä, mitä tapahtuu ihmisten välillä sosiaalisissa tilanteissa. Hän ei kuitenkaan lähtenyt vuorovaikutuksen tutkimuksissaan yksilöstä, vaan asetti analyysinsä perusyksiköksi sosiaalisen tilanteen. (Puroila 2010, 125.) Kirsi Juhila (2004) puhuu tässä yhteydessä vuorovaikutuksen tutkimuksen toisesta sukupolvesta, jonka suuntauksiksi hän lukee etnometodologian, ”impressionistisen sosiaalipsykologian” ja sosiaalisen konstruktionismin. Etnometodologia- käsitteen ja tutkimussuuntauksen perustaja oli Harold Garfinkel. Toisen suunnan muodostaa Erving Goffman, jota on kuvattu ”impressionistiseksi sosiaalipsykologiksi”. Sosiaalinen konstruktionismi on puolestaan suuntaus, jonka alle nivotaan monenlaisia tutkimuksellisia lähestymistapoja, eikä sen määrittelemine yksiselitteisesti ole tästä johtuen mahdollista. Ei ole myöskään selvää, milloin sosiaalinen konstruktionismi on syntynyt, mutta seuraavia teoksia voidaan kuitenkin pitää sen merkkipaaluina. Peter Bergerin ja Thomas Luckmannin vuonna 1966 julkaistu teos ”The Social Construction of Reality” sekä Kenneth Gergenin 1973 ilmestynyt artikkeli ”Social Psychology as History. (Juhila 2004, 160.)

Etnometodologian kiinnostus kohdistuu ihmisten arkiseen yhteiselämään ja niihin menetelmiin, joilla ihmiset pitävät yllä sosiaalista järjestystä. Arkielämään järjestystä tuovat mallit ja niihin liittyvät säännöt tai normit (tervehtiminen tai isoäidin syntymäpäivät) eivät Garfinkelin mukaan sanele suoraviivaisesti ihmisten toimintaa, vaan arkinen toiminta itsessään, jossa ihmiset soveltavat ja rakentavat erilaisia malleja tuottaen hetki hetkeltä kulloisenkin tilanteen, jossa toimivat. Erving Goffmanin katsotaan edustaneen **impressionistista sosiaalipsykologiaa**. Goffman käsitteli kaikissa töissään kasvokkaista vuorovaikutusta. Hän kuvaa tätä vuorovaikutusta omalakisiksi järjestykseksi, jossa vallitsevat samanlaiset säännöt ja rutiinit kohtaamistilanteesta riippumatta. Vuorovaikutusjärjestys on Goffmanin mukaan normatiivinen sosiaalinen instituutio samoin kuin perhe, uskonto tai koulutus. Vuorovaikutusjärjestyksessä ihmiset suhteuttavat tekonsa muihin läsnä oleviin ihmisiin ja heidän tekoihinsa.

Peter Bergerin ja Thomas Luckmannin kirjan otsikko “ The Social Construction of Reality” (1966) vakiinnutti **sosiaalisen konstruktionismin** käsitteen. Bergerin ja Luckmannin konstruktionistinen teoria kuvaa sitä, miten maailmasta tulee ihmisille tosi. (Juhila 2004, 161- 165). Sosiaalinen konstruktionismi korostaa sitä, miten kielen käyttö rakentaa todellisuutta. Perusajatus on, että ilman käyttämiämme käsitteellisiä kategorioita sosiaalinen todellisuus ei olisi olemassa sellaisena kuin se on, vaan se rakentuu eli konstruoituu kielellisten käytäntöjen kautta. (Suoninen 2010, 84.)

Ihmisellä on odotuksia sekä omasta että toisten ihmisten sosiaalisesta käyttäytymisestä. Nämä odotukset helpottavat sosiaalista vuorovaikutusta, koska ihmiset toimivat jostakuinkin ennustettavalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Vuorovaikutusodotukset muodostuvat muualta saaduista tiedoista, aiemmista kokemuksista, sosiaalisista normeista, kulttuurillisista uskomuksista sekä sosiaalisista rooleista. (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilen 2003,86.)

Sosiaalityö toteutuu pääasiallisesti kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa. Vuorovaikutus on yksi sosiaalityön tärkeimmistä perusedellytyksistä, menetelmistä sekä tuloksista. Ammatillinen vuorovaikutus sisältää myös vallankäytön elementtejä ja mahdollistaa myös asiakkaan väheksymisen tai leimaamisen. Vuorovaikutustilanteessa myös asiakkaalla on valtaa ja mahdollisuus säädellä keskustelun luonnetta osallistumalla tai olemalla osallistumatta, puhumalla tai vaikenemalla.(Raitakari, Roivanen, Kröger 2004,131.)

Tässä tutkimuksessani olen pyrkinyt kasvokkaiseen vuorovaikutukseen minulle ennestään tuntemattomien, perheisiin sijoitettujen nuorten kanssa. Kysymys ei ollut ammatillisesta vuorovaikutustilanteesta, vaikka olen aiemmin työskennellytkin kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten kanssa. Pyrin olemaan tilanteessa nimenomaan opiskelijan roolissa ja haastatellut nuoret saattoivat säädellä tilannetta sillä, mitä ja kuinka paljon haluavat kertoa elämästään ja kokemuksistaan.

2.2.1 Biologinen vanhemmuus

Sijoitettujen lasten verisiteisiin on puututtu lastensuojelun toimesta sijoittamalla lapsi kodin ulkopuolelle. Huostaanoton ja sijoituksen myötä verisiteisiin perustuvat suhteet on määritelty uudelleen ja ne asettuvat uudella tavalla lasten verkostoon. Suomalainen lastensuojelu myös toisaalta korostaa yhteydenpidon merkitystä lapsen ja biologisen

perheen välillä (Lastensuojelulaki 54. §). Verisiteiden tarkastelu on kiinnostavaa näiden lasten muuttuneiden ja moninaisten perhesuhteiden vuoksi. Sukulaisille sijoitettujen lasten tapauksessa verisiteiden tarkastelu on myös kiinnostavaa. (Hämäläinen 2012,44.)

Vanhemmuus ei pääty lapsen huostaanottoon ja sijoitukseen. Lapsella tulisikin olla tietoisuus siitä, etteivät vanhemmat ole hylänneet häntä, eikä vanhemmista eroon joutuminen johdu hänestä itsestään. Lapsella tulee olla tietoisuus myös siitä, että hänellä on oikeus pitää yhteyttä omiin vanhempiinsa, sekä muihin hänelle tärkeisiin henkilöihin. Lapsella tulee olla myös lupa kiintyä sijaisvanhempiinsa. (Yhteistyö lapsen syntymävanhempien kanssa, sosiaaliportti).

”Sijaishuollossa lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisarusiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä vastaanottamalla vieraita tai vieraillemalla sijaishuoltopaikan ulkopuolella sekä pitää heihin muuten yhteyttä käyttämällä puhelinta tai lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä tai niihin rinnastettavia muita luottamuksellisia viestejä taikka muita lähetyksiä.” (LSL 54.§)

Sijoitettujen lasten yhteydenpitoa omiin biologisiin vanhempiinsa pidetään yleisesti ottaen tärkeänä, vaikka eri maiden sijaishuollossa nähdäänkin biologisten vanhempien rooli eri tavalla. Sijoitettujen lasten vanhempi- ja perhesuhteita koskevat tutkimukset ovat osoittaneet, ettei yhteydenpito ole uhka vaan ennemminkin lapsen kiintymyssuhteita edistävä tekijä. Sijoituksen onnistumista taas näyttää edistävän sijaisvanhempien hyväksyntä biologisia vanhempia kohtaan, sekä yhteistyö heidän kanssaan. (Valkonen 2008,115).

2.2.2 Sijaisvanhemmuus

Sijaisvanhemmuus on sekä samanlaista että erilaista kuin yleensäkin vanhempana toimiminen. Perhehoitoon sijoitetut lapset tarvitsevat usein aikaisempien kokemustensa vuoksi tavanomaista enemmän huomiota, suojelua ja hoivaa. Sijaisvanhemmilta edellytetään toisaalta normaalia vanhemmuutta ja toisaalta lapsen erityistarpeisiin vastaamista. (Ahto & Mikkola 2000, 24.) Moni sijaisvanhempi on voinut kuulla lauseen: ”jos olisit oikea äitini” tai ”jos olisit oikea isäni”. Syyllistävä lause sanotaan usein tilanteessa, jossa lapsi tai nuori purkaa omaa vaille jäämistään. Myös sijaisvanhempi it-

se voi syllistyä, jolloin ilo vanhemman roolista katoaa ja hänelle saattaa kasvaa uskomus, ettei ole vanhempana sellainen kuin pitäisi. Nuoren syytös tuntuu todelta, jos sijaisvanhempi ei aina koe tuntevansa tai toimivansa samoin kuin oikea vanhempi. On hyvä tiedostaa sijaisvanhemmuus jo rakenteellisestikin erilaiseksi kuin biologinen vanhemmuus ja hyväksyä se, että se tuo omat erityispiirteensä vuorovaikutukseen myös nuoren aikustumisvaiheessa. (Laurila 2008, 115.)

Tutkimusten mukaan (esim. Rhodes ym. 2006) yleisimmät motiivit ryhtyä sijaisvanhemmaksi ovat lapsilähtöisiä, kuten halu antaa lapselle koti ja rakkautta. Suuri osa sijaisvanhemmista halusi tehdä jotain myös yhteiskunnan hyväksi. Omista tarpeista lähteviä motiiveja, kuten perheen tulojen lisäämistä tai ajatusta avioliiton parantamisesta lapsen myötä mainittiin vähiten. Tutkimuksessa on löydetty yhteyksiä perhehoidon vaikuttavuuden sekä sijaisvanhempien motiivien välillä ja lapsilähtöiset motiivit näyttävät olevan vahvin edellytys sijoituksen onnistumiselle. (Valkonen 2008, 100.)

Sijaisvanhempana voi joutua kohtaamaan asioita, joita ei tavallisena vanhempana ehkä tarvitse. Monet sijoitetuista lapsista tarvitsevat terapiaa tai muunlaista erityishoitoa. Joidenkin koulunkäyntiä joudutaan lykkäämään osa tarvitsee erityisopetusta tai kouluavustajaa. Sijaisvanhemmuus onkin yhteistyötä ja sijoitetun lapsen asioita hoitava sosiaalityöntekijä on tärkeä yhteistyökumppani, jolta saa neuvoja ja tukea sekä tarvittaessa opastusta yhteiskunnan eri tukipalveluista, esim. terapioista. Sosiaalityöntekijä on myös sijoitetun lapsen luottohenkilö ja tärkeä kodin ulkopuolinen tuki. (Ahto & Mikkola 2000, 26). Voi myös käydä niin, ettei sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välille synny oikein minkäänlaista suhdetta, tai suhde on hyvin raskas ja vaikea. Voi olla, että tietynlainen lapsi menestyy sijaisperheessä hyvin, mutta toisenlainen ei. Sijaisvanhemman voi olla vaikea löytää lapsesta mitään, joka tuntuisi riittävän palkitsevalta, että hoitotyötä jaksaisi päivästä toiseen jatkaa. Työn kuormittavuutta lisää vielä se, jos biologisen suvun puolelta tulee pääasiassa moitteita. Tällöin voidaan joutua tilanteeseen, jossa joudutaan miettimään, olisiko lapsen paikka jossain muualla. Tilanne on kaikille osapuolille tuskallinen: lapselle se on uusi hylkäämiskokemus ja vahvistus sille, että hän on mahdoton hoidettava ja sijaisvanhemmille suuri pettymys, koska he eivät suoriutuneet vastaanottamastaan vaativasta tehtävästä. (Tuovila 2008, 47.)

Sijaisvanhemman näkökulmasta tapaamiset biologisten vanhempien kanssa voi olla suuri ristiriitainen asia sijaishoidossa: kuinka paljon täytyy tukea ja ylläpitää mahdol-

lisesti hyvinkin poikkeavia kiintymyssuhteita biologisiin vanhempiin, jos ne suhteet ovat suistaneet koko lapsen kehityskaaren raiteiltaan? Voi olla toivotonta kuntouttaa lasta ja laittaa hänet esim. joka toinen viikonloppu niihin samoihin vuorovaikutussuhteisiin, jotka ovat ongelmien takana. Tässäkin asiassa on sosiaalityöntekijän vastuu suuri. Aikuisten on erotettava, milloin tapaamiset biologisten vanhempien kanssa romuttavat rakentumassa olevaa ja milloin vaurioittavat lasta. Lapsia tulisi suojata biologisilta vanhemmiltaan nykyistä enemmän, jos siihen on tarvetta. Tapaamiset voidaan toteuttaa rajoitettuna tai valvottuina. Tämä voi hyödyttää myös vanhempaa itseään ja hän voi keskittyä omaan kuntoutumiseensa, kun hänelle asetetaan selkeät rajat. (Tuovila 2008, 46.)

Sijaisvanhemmat ovat myös asianosaisia perhehoitolastaan koskevissa asioissa ja heille on varattava mahdollisuus tulla kuulluiksi ja ilmaista mielipiteensä, mikäli perhehoidon päättymistä harkitaan esim. biologisten vanhempien pyynnöstä huostassa pidon lopettamiseksi. Heillä on myös oikeus saada perhehoidon päättymistä koskeva päätös tiedoksi, sekä mahdollisuus muutoksen hakuun. Sijaisvanhemmilla on myös valitusoikeus lapsen perhehoidosta pois siirtämistä ja huostassa pidon lopettamista koskeviin päätöksiin. (Ahto & Mikkola 2000, 27.)

2.2.3 Lähiympäristön suhteet

Sosiaalisia suhteita voidaan tarkastella muun muassa erottamalla *vertikaaliset* (pysty-akselilla kuvattavat) sekä *horisontaaliset* (vaakatasoiset) ihmissuhteet. Suhde on vertikaalinen, kun toisella osapuolella on enemmän tietoa tai valtaa, kuten opettajalla tai vanhemmalla suhteessa lapseen. Vuorovaikutus on tällöin luonteeltaan täydentävää, jolloin kyvykkäämpi osapuoli kontrolloi ja tarjoaa apuaan ja toinen osapuoli alistuu ja hakee apua. Vertikaalisten suhteiden päätarkoitus on tarjota turvaa ja suojelua, mutta myös harjoittaa kontrollia. Vertikaalisissa suhteissa lapsi saa myös tietoa ja hankkii taitoja. Suhteet yksilöihin, joilla on samankaltaiset sosiaaliset voimavarat kuin itsellä, ovat horisontaalisia. horisontaaliset suhteet ovat parhaimmillaan tasa-arvoisia ja vuorovaikutus niissä on ennemminkin vastavuoroista kuin täydentävää. Toisaalta vaakataason suhteissa voi olla ulkopuolelle jäämisen vaara. (Ahokas 2010, 159.)

Tutkimuksissa on havaittu, että sisarusuhde myötäilee usein vanhempi-lapsisuhdetta ja vanhemmat sisarukset saattavat ottaa vanhempien roolin nuorempia sisarusia kohtaan. He opettavat nuorempiaan, tarjoavat heille roolimalleja ja ohjailevat heidän käyt-

täytymistään aikuisten tavoin. Tällainen huolenpito voi olla läheistä ja kannustavaa, mutta myös vastustusta ja konflikteja nostattavaa. Yleensä lapset ja aikuisetkin kokevat sisarusuhteensa kannustaviksi, vakaiksi ja luotettavaksi, vaikka niissäkin on yksilöllisiä eroja. Sisarusuhteet ovat myös luonteeltaan huomattavan pysyviä, vaikka ne saattavatkin nuoruusiässä heiketä, kun arvoja ja tapoja aletaan omaksua oman perheen ulkopuolelta. (Ahokas 2010, 156.)

Lapsuuden kasvuympäristö tarjoaa ihmiselle eväät sosiaaliseen maailmaan. Varhaiset ihmissuhteet vaikuttavat suuresti siihen tapaan, miten ihminen myöhemmin kohtaa muita ihmisiä ja millaiseksi hänen kokemuksensa sosiaalisesta maailmasta muodostuu. Lapsuudessa ihminen itsenäistyy ja oppii tulemaan toimeen tovereiden kanssa. Tuolloin omaksutaan myös moraalit, omatunto ja elämän perusarvot. Nuoruus tuo tullessaan uudenlaisia haasteita. Nuoruusiän kehityshaasteita ovat muun muassa parisuhdetaitojen opettelu, tunneriippuvuuden väheneminen kasvattajista, työelämään ja pysyvämpään parisuhteeseen valmistautuminen sekä yhteiskunnallisesti vastuuta ottavan käyttäytymisen kehittyminen. (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilen 2003, 85.)

Ystävyysuhteet rakentavat merkittäväällä tavalla nuoren persoonallisuutta ja identiteettiä. Tätä tukevat ystävysten samanlaiset arvot ja asenteet, samankaltainen ajattelu- ja käytös sekä yhteneväiset kiinnostuksen kohteet. Ystävyys edellyttää vastavuoroista kiintymystä, toisesta välittämistä, kunnioitusta ja luottamusta. Ystävien kanssa nuoret käsittelevät sellaisia kasvamiseen ja aikuisuuteen liittyviä kysymyksiä, joista ei haluta keskustella omien vanhempien kanssa. Hyvän ystävän puuttuminen voikin olla nuorelle itsetuntoa ja sosiaalista kehitystä vaurioittava kokemus. Ystävyys tarjoaa nuorelle hyväksytyksi tulemisen, kiintymyksen ja yhteenkuulumisen tunteita. (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilen 2003, 93.)

Tässä tutkimuksessani tarkoitan lähiympäristön suhteilla suhteita sisaruksiin, isovanhempiin, ystäviin sekä koulu- ja harrastuskavereihin. Sisarukset ja isovanhemmat kuuluvat toki myös lähisukuun, mutta sijoitetulla lapsella voi olla sekä biologisia että sijaisperheen myötä saatuja sisarusia ja isovanhempia.

2.3 Vanhemmuuden ulottuvuuksia

Lapsen ja perheen suhteeseen avautuu erilaisia näkökulmia. Lasten erilaisia tapoja kuulua perheeseen voidaan eritellä määrittelemällä erilaisten perhesuhteiden ulottu-

vuuksia. Aino Ritala-Koskinen (2001) on nähnyt keskeiseksi eritellä lapsen ja perheen suhteen *biologisia, juridisia, sosiaalisia ja psykologisia* ulottuvuuksia tutkiessaan uusperhettä lapsen paikkana. Ritala-Koskisen mukaan erityisesti sosiaalinen ja psykologinen ulottuvuus ovat keskeisiä perheenjäsenten arjen organisoitumisen ja henkilökohtaisten suhteiden rakentumisessa. Omasta tarkastelustani jätän pois juridiset suhteet.

2.3.1 Biologinen ulottuvuus

Kulttuurissamme on tapana pitää lapsen *biologisia vanhempia* hänen *oikeina* vanhempinaan. Biologinen vanhempi on joko siittänyt tai synnyttänyt lapsen, mutta aina ei ole selvää varsinkaan isän osalta keitä nämä biologiset vanhemmat ovat. Tämän vuoksi isän oikeus lapseen onkin varmistettava laeilla ja sosiaalisilla instituutioilla, kuten avioliitolla. Viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana biologisen vanhemmuuden itsestäänselvyys on kyseenalaistunut sekä isän että äidin osalta avusteisten lisääntymismenentelemien kehittyessä. Keskustelut siitä, pitäisikö avusteisesti alkunsa saaneella lapsella olla oikeus tietää geneettinen alkuperänsä osoittavat, että ”oikean vanhemman” etsiminen menee kulttuurissamme vielä biologiaakin syvemmälle, geenien tasolle. Biologiseen suhteeseen lapsen ja vanhemman välillä kytkeytyvät kyseenalaistamattomalla tavalla niin vanhempana olon oikeudet kuin velvollisuudetkin. Tämä tulee selkeästi näkyviin silloin, kun lapsen ja vanhemman väliltä puuttuu biologinen side. Tällaisia tilanteita ovat uusperheen ohella adoptio ja lastensuojelulliset sijoitukset. (Ritala-Koskinen 2001,55.)

Uusperherakenteet ovat synnyttäneet uudenlaisia vanhemmuuden malleja ja ulottuvuuksia viimeisten vuosikymmenten aikana. Nykyisin ei voi mielestäni ajatella lapsen biologisia vanhempia hänen *oikeina* vanhempinaan, vaan vanhemmuus määrittyy perinteisen biologisen ulottuvuuden lisäksi toisenlaisin kriteerein, kuten sosiaalisen tai psykologisen ulottuvuuden kautta.

2.3.2 Sosiaalinen ulottuvuus

Sosiaalisella vanhemmuudella tarkoitetaan sitä konkreettista toimintaa ja huolenpitoa, jota vanhemmat osoittavat lapsilleen ja siinä on ennen kaikkea kyse vanhempien huolenpitovelvoitteiden käytännöllisestä toteuttamisesta. Sosiaalisessa mielessä se, joka hoitaa ja huolehtii, on lapsen oikea vanhempi. Lapsi-vanhempisuhteen sosiaalinen

ulottuvuus ei rakennu kuitenkaan pelkästään niin, että lapsi on hoivan ja huolenpidon passiivinen vastaanottaja, vaan on ennemminkin lapsen ja vanhemman keskinäisestä vuorovaikutuksesta rakentuvaa. (Ritala-Koskinen 2001, 58.)

Sosiaalinen vanhemmuuskaan ei kuitenkaan ole itsestään selvyys, koska kyse on lapsen ja vanhemman välisestä vuorovaikutussuhteesta, jossa molempien osapuolten tulee hyväksyä oma asemansa perheessä. Esimerkiksi uus- tai sijaisperheessä sosiaalinen vanhemmuus vuorovaikutuksellisenä suhteena voi kyseenalaistua. Voi käydä niin, ettei sijoitettu lapsi hyväksy sijaisvanhempiaan tai uusperheen lapsi uutta äiti- tai isäpuoltaan. Tällaisissa tapauksissa niin sosiaalinen kuin psykologinenkin vanhemmuus jää toteutumatta. Vuorovaikutuksellisen suhteen solmiminen voikin olla pitkäaikainen prosessi. (Manninen 2001, 17.)

2.3.3 Psykologinen ulottuvuus

Lapsen ja vanhemman välisessä *psykologisessa suhteessa* on lapsen kannalta katsottuna kysymys siitä, kenet lapsi kokee vanhemmakseen tunnetasolla. Lapsen ja vanhemman välinen psykologinen ulottuvuus kytkeytyy ennen kaikkea lapsen ja vanhemman väliseen *tunnusuhteeseen*. Lapsen nähdään tarvitsevan psykologista vanhemmuutta kasvunsa ja kehityksensä turvaamiseksi. Tässä mielessä psykologinen vanhemmuus määrittyy ”oikeaksi vanhemmuudeksi”. (Ritala-Koskinen 2001,58.)

Psykologinen vanhemmuus ankkuroituu sijais- ja perhehoitoon biologisen ja sosiaalisen vanhemmuuden käsitteiden avulla. Biologinen vanhempi on joko siittänyt tai synnyttänyt lapsen. Sosiaalinen vanhempi on aikuinen, jonka kanssa lapsi elää. Psykologisen vanhemmuuden määritelmien mukaan lapsen ja vanhemman välinen kiintymys sekä lapsen samastuminen vanhempaan ovat psykologisen suhteen keskeisimpiä sisältöjä. Psykologisen vanhemmuuden käsite perustuu ajatukseen siitä, että vanhemmuudessa on kyse enemmästä kuin biologisesta tai sosiaalisesta vanhemman asemasta. Perhehoidossa nämä vanhemmuuden eri ulottuvuudet kohtaavat toisensa: mukana ovat perhehoitoon lapsensa luovuttavan vanhemman biologinen vanhemmuus, sijaisvanhemman sosiaalinen vanhemmuus ja lapsen tarvitsema psykologinen vanhemmuus. Kysymykset vanhemmuuden perusteista ovat sijaishuollossa konkreettisesti esillä. Perhehoitolapsi on kaksien vanhempien lapsi. (Valkonen 1995, 2 – 3.)

2.4 Lastensuojelu

Tutkimukseni sijoittuu lastensuojelun sijaishuollon kentälle, joten lastensuojelu on tutkimukseni keskeinen konteksti. Lastensuojelulaki säätelee ja määrittää lastensuojelua ja lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. (LSL 1.§.)

Lapsella on syntymästään lähtien yksilölliset oikeudet, jotka ovat lähtökohtaisesti samat kuin aikuisillakin. Nämä oikeudet koskevat myös huostaan otettuja lapsia. Perusoikeuksien lisäksi lapsilla on myös joitakin erityisiä oikeuksia, kuten oikeus turvalliseen ja virikkeitä tarjoavaan kasvuympäristöön, tasapainoiseen kehitykseen sekä etusi- ja erityiseen suojeluun. (Saastamoinen 2010, XV.)

Lapsen etu ja oikeus erityiseen suojeluun perustuvat YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen, jonka Suomi on ratifioinut 1991. Tämä yhdessä suomalaisen lapsilainsäädännön kanssa antaa puitteet sille, mitä lapsen edulla ja erityisellä suojelulla tarkoitetaan. Juridisen näkökulman lisäksi lapsen etua määrittelevät ja tulkitsevat eri alojen asiantuntijat oman koulukuntansa näkökulmasta sekä kasvattajat, joiden näkemykset perustuvat usein omaan kokemukseen lapsen arjesta. (Puonti, Saarnio, Hujala (toim.) 2004,3.)

Lapsen etu ja oikeudet tulee ottaa huomioon lastensuojeluprosessin kaikissa vaiheissa – myös sijoituksen aikana. Lapsella on erityisiä oikeuksia silloin, kun hänet on sijoitettu kodin ulkopuolelle huostaanottopäätöksellä, kiireellisen sijoituksen päätöksellä tai hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä. Uudessa 1.1.2008 voimaan tulleessa lastensuojelulaissa ja siihen 1.3.2010 tehdyissä muutoksissa on uusia, tarkennettuja säädöksiä lapsen asemasta sijaishuollossa. (Saastamoinen 2010, XV.)

Lastensuojelun lakisäätäinen ja moraalinen velvollisuus on lasta koskevissa asioissa ja tilanteissa toimia lapsen edun mukaisesti. Lapsen osallisuudessa lastensuojelussa on kyse siitä, miten lapsi itse voi olla määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa työtä, jota hänen edukseen tehdään. Lasten oikeudesta osallisuuteen on sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla säädetty laissa. Kansainvälisellä tasolla se on määritelty YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa (LOS, SopS 60/1991), jonka mukaan nämä oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa julkisen vallan käyttäjiä takaamaan lapsille osallistumisen ja mielipiteen ilmaisemisen mahdol-

lisuuden kaikissa heitä koskevilla asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti (SopS 60/1991, 12. artikla); (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 117.)

Suomen perustuslain mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa kehitystään vastaavasti itseään koskeviin asioihin. (Perustuslaki 731/1999, 6 §.) Sosiaalihuollon asiakaslaisissa (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000, 10 §) säädetään, että alaikäisen asiakkaan mielipide ja toivomukset on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Lastensuojelulaki (417/2007) korostaa voimakkaasti lapsen oikeutta osallisuuteen kaikissa lastensuojeluprosessin vaiheissa.

Nuoret lastensuojelussa. Nuoruus sinällään ei juuri nouse esiin lastensuojelun raporteissa tai tutkimuksissa. Instituutiona tai toimenpiteenä sana lastensuojelu luo mielenlehtymän lapsuudesta. Lastensuojelulain puitteissa kaikki alle 18-vuotiaat ovat lapsia, joten lapsuus sisältää nuoruuden. (Aaltonen & Heikkinen 2009, 165.) Lastensuojelulain laissa pidetään lapsena alle 18-vuotiasta ja nuorena 18 – 20-vuotiasta. Haastateltavani ovat iältään 14 – 18-vuotiaita, mutta tässä tutkimuksessani puhun nuorista.

Lapsikeskeisen työskentelyn merkitys on korostunut 2000-luvulla lastensuojelussa sekä lapsi- ja nuorisotutkimuksessa. Kiinnostuksen kohteena on tällöin lasten ja nuorten näkökulma, heidän toimijuutensa ja kokemuksensa. Näissä yhteyksissä lapsia ja nuoria ei tutkita vain osana perhettä, vaan myös lapsina ja nuorina, joiden näkökulma lastensuojelullisia toimenpiteitä vaativiin ongelmiin voi olla hyvinkin erilainen kuin heidän vanhemmillaan tai viranomaisilla. (Aaltonen & Heikkinen 2009, 165.)

Laajemmin ymmärrettynä lastensuojelutyö on lapsipoliittista vaikuttamista lasten kasvuolojen kehittämiseksi sekä monialaista ja moni ammatillista yhteistyötä lapsen ja perheen tukemiseksi oman elämänsä hallinnassa. Se on myös lapsen edun turvaamista vaikeimmissakin tilanteissa, jopa huostaanoton ja sijaishuollon järjestämisen kautta. Lastensuojelutyö ei ole tavanomaista julkista palvelua, vaan se sisältää julkisen vallan oikeuden puuttua perheen sisäisiin asioihin. (Pölkki 2004, 271 – 272.)

2.4 Sijaishuolto

Sijaishuolto määritellään yleensä siten kuin lastensuojelulainsäädäntö sen määrittää. Tällöin sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuoltoon voidaan sijoittaa vain sosiaalilautakunnan huostaan ottama lapsi. Sijaishuoltoa järjestetään perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla tarkoituksenmukaisella tavalla. (Pösö 2004, 202). Kun avohuollon tukitoimet eivät riitä turvaamaan lapselle riittävän hyvää hoitoa, tulee kunnan sosiaalilautakunnan tai vastaavan ottaa lapsi huostaan ja järjestää hänelle lastensuojelulain mukainen sijaishuolto. Huostaanoton edellytykset on määritelty lastensuojelulain 16. pykälässä:

Sosiaalilautakunnan on otettava lapsi huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kodin olosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos lapsi itse vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään esimerkiksi päihteiden käytöllä tai käyttäytymällä epäsosiaalisesti – ja jos avohuollon tukitoimet eivät ole tarkoituksenmukaisia tai mahdollisia tai jos ne ovat riittämättömiä. Lisäksi sijaishuollon tulee olla lapsen edun mukaista ja antaa lapselle paremmat olosuhteet kuin hänellä muutoin olisi.

Sijaishuollossa elävien lasten määrä on kasvanut 15 viime vuoden aikana 2 - 5 %:n vuosivauhtia. 1990-luvun laman jälkivaikutukset eivät kuitenkaan yksin selitä lisääntyntä sijaishuollon tarvetta. Taloudellinen kehitys on ollut kasvusuunnassa ja talouden mittareilla mitattuna yhteiskuntamme on parempi paikka elää kuin koskaan aikaisemmin. Jos mittarina käytetään sijaishuollon tarpeen kasvua, ei hyvinvointi ole kuitenkaan välittänyt lasten ja nuorten elämään. Taloudellinen hyvä ei ole poistanut tai vähentänyt sijaishuollon tarvetta heidän osaltaan. Sijaishuollon sijoitusten kasvuvauhti on ollut bruttokansantuotteen kasvun kanssa lähes yhtenevää. (Ketola & Pollari-Urrio 2008, 167.)

Kun lapsi on otettu huostaan, hänelle pyritään löytämään hänen tarpeisiinsa vastaava sijaishuoltopaikka. Sijaishuolto voidaan järjestää laitoshoitona, perhehoitona tai jollain muulla tarkoituksenmukaisella tavalla. (Ahto, Mikkola 2000, 8.) Yksi tärkeimmistä sijaishuollossa olevan lapsen oikeuksista on oikeus pitää yhteyttä läheisiinsä, joten jo sijaishuoltopaikan valinnassa on kiinnitettävä huomiota siihen, että lapsen ja hänen läheistensä yhteydenpito on mahdollista toteuttaa. Sijaishuoltopaikka ei saa olla niin kaukana, että etäisyys tulee esteeksi tai vähentää lapsen yhteydenpitoa läheistensä kanssa. (Saastamoinen 2010, 136.) Sopivan ja lapsen tarpeita vastaavan sijaishuoltopaikan löydyttyä siirtyminen sijaishuoltopaikkaan tulee toteuttaa lapsen ikä ja kehitys-

taso huomioiden lasta järkyttämättä. Sijaishuoltoon siirtyminen tulee toteuttaa suunnitelmallisesti ja huolellisesti, ellei kyseessä ole akuutti kriisitilanne. Siirtymävaiheessa on tärkeää, että lapsen kasvatuksesta ja hoidosta sovitaan yhteistyössä eri toimijoiden kesken. Biologisten vanhempien näkökulmasta on tärkeää, että he ymmärtävät sijoituksen tarkoituksen ja sijaishuollolle asetetut tavoitteet sekä lapsensa hoidon periaatteet. Sijoitus voi herättää voimakkaita tunteita ja siksi olisi tärkeää, että keskustelut käytäisiin lapsen ja vanhempien suostumuksella ja hyvässä yhteistyössä. (Saastamoinen 2010, 109.)

On kuitenkin otettava huomioon, että sijaishuoltopaikan tulee ensisijaisesti vastata lapsen tarpeisiin. Tämän toteutuminen voi joskus olla ristiriidassa lapsen ja hänen läheistensä yhteydenpidon turvaamisen kanssa, koska joissakin tapauksissa voi olla perusteltua sijoittaa lapsi sellaiseen sijaishuoltopaikkaan, joka katkaisee hänen kasvunsa ja kehityksensä kannalta haitalliset ihmissuhteet. Saattaa olla tilanteita, joissa lapsen irrottaminen hänen sosiaalisesta verkostostaan, esim. kaveripiiristään tai muista läheisistään, on hänen etunsa mukaista ja näin ollen sijoituspaikka voi sijaita mahdollisesti kaukana kotoa. (Saastamoinen 2010, 137.)

Lapsen huolto sijaishuollon aikana säilyy tietyin rajoituksin hänen huoltajillaan. Kun lapsi on otettu huostaan tai sijoitettu kiireellisesti, on sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä huostaanoton tai kiireellisen sijoituksen tarkoituksen toteuttamiseksi oikeus päättää joistakin asioista. (LSL 45.§.)

Lapsen huollon jatkuvuuden turvaamiseksi tulee lastensuojelun työntekijöiden olla yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa (LSL 52.§). Päätettäessä esimerkiksi opetuksen järjestämisestä tai lapselle tehtävistä terveydenhuollon toimenpiteistä, on kaikissa tilanteissa pyrittävä hyvään yhteistyöhön lapsen, huoltajan ja vanhempien kanssa. Kun huostaan otetun lapsen asioita käsitellään eri viranomaistahoilla, ovat vanhemmat lapsen huoltajina lapsen edustajia. Sosiaalilautakunnalla on kuitenkin oikeus tulla kuuluksi ja käyttää puhevaltaa huostaan otetun lapsen asioissa. (Huoltajan oikeudet sijaishuollon aikana).

Suomalaisen lastensuojelun lähtökohta sijaishuollossa on se, että se on väliaikaista. Viime kädessä pyritään aina siihen, että lapsi varttuisi omien, biologisten vanhempiensa luona. Tämä periaate voi tuoda lapsen elämään useita sijoituksia: kotona asumista kokeillaan ja jos se epäonnistuu, seuraa uusi sijoitus. (Pösö 2004,204). Kuitenkin si-

jaishuoltoa toteutettaessa on otettava lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoiteperheen jälleenyhdistämisestä. (LSL 4.§).

2.6 Lastensuojelun perhehoito

Sijaishuollosta puhuttaessa tarkoitetaan usein perhe- tai laitoshuoltoa. Perhehoidolla tarkoitetaan tällöin sijaisperheissä ja heidän kodeissaan tapahtuvaa perheenomaista sijaishuoltoa, joka on monissa maissa taloudellisesti tuettua, julkisen järjestelmän valitsemaa ja valvomaa sijaishuoltoa. (Pösö 2004, 206). Tämä tutkimukseni keskittyy perhehoitoon lastensuojelussa.

Lastensuojelun perhehoito tarkoittaa lapselle oman kodin ulkopuolella annettavaa hoitoa, kasvatusta ja huolenpitoa yksityiskodissa. Perhehoidon tavoitteena on lapsen mahdollisuus kodinomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin ja sen tarkoituksena on myös edistää lapsen perusturvallisuutta ja sosiaalista kehitystä.(Ahto & Mikkola 2000, 9.) Perhehoito mahdollistaa jäsenyyden perheessä, mahdollisuuden osallistua kodin askareisiin ja toimiin sekä pysyvät ihmissuhteet. Yhteiskunnalle perhehoito on edullisin kodin ulkopuolisista hoitomuodoista. (Ketola 2008, 22.)

Perhehoito on yksilöllinen ja kustannuksiltaan edullisin sijaishuollon hoitomuoto niille lapsille ja nuorille, jotka eivät voi kasvaa tai elää syntymäkodissaan. Tällaisten lasten osuus on hälyttävästi lisääntynyt viime vuosina. Vuonna 2007 lähes 16 000 lasta eli sijaishuollossa ja kodin sijaisperheestä on saanut 5500 lasta ja nuorta. Lisäksi noin 60 000 lasta tarvitsee ennalta ehkäisevää tukea esim. tukiperheen, jonka avulla saateen välttää mahdollinen huostaan otto. (Ketola 2008,11.)

Lastensuojelun perhehoidon toimeenpanoa ja järjestämistä säätelevät perhehoitolaki (312/1992) ja asetus (420/1992). Lastensuojelussa perhehoitajia kutsutaan yleensä sijaisvanhemmiksi erotukseksi esim. kehitysvammaisten ja vanhusten perhehoitajista. Sijoittava kunta tekee perhehoitolain mukaisesti sijaisvanhemmalle toimeksiantosopimuksen, jossa määritellään perhehoitajien oikeudet ja velvollisuudet sekä perhehoitoa koskevat palkkiot ja maksut (Perhehoitoasetus 1334/2001) (Rautio 2004, 23) Perhehoidon kustannukset ovat yli kolme kertaa pienemmät kuin laitossijoitusten. Myös erityistä hoitoa vaativien sijoituksissa kustannukset perhehoidossa ovat 50 % pienemmät kuin laitoshoidossa. Kehitettäessä lastensuojelun perhehoitoa on etsittävä keinoja ehkäistä sitä, etteivät lapset olisi sijoitettaessa liian vaurioituneita päästäkseen

sijaisperheeseen. Suurimpina haasteina perhehoidon näkökulmasta ovat yhä myöhemmin sijoitettavat lapset ja nuoret sekä heidän yhteistyötilanteessa haastavat biologiset vanhempansa. (Ketola 2008, 24 – 33.)

Perhesijoitus päättyy yleisimmin nuoren normaaliin itsenäistymiseen tai jälkihuoltoon siirtymiseen. Sijoitus voi kuitenkin päättyä myös siihen, kun huostaanoton ja sijais- huollon tarvetta ei enää ole ja huostassa pito tulee lastensuojelulain 20. pykälän mukaan lopettaa. Huostassa pitoa tulee kuitenkin jatkaa, jos sen lopettaminen on selvästi vastoin lapsen etua. Lapsen etua harkittaessa otetaan huomioon sijaishuollon kestoai- ka, lapsen ja sijaisvanhemman välillä vallitsevan suhteen laatu sekä lapsen ja hänen vanhempiensa välinen yhteydenpito. Huostassa pito lakkaa kuitenkin aina lapsen täyt- täessä 18 vuotta tai solmiessa avioliiton. (Ahto & Mikkola 2000, 28.)

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimustehtävä

Tutkimukseni tehtävänä on tutkia perhehoitoon sijoitettujen nuorten kokemuksia omasta elämästään ja suhteistaan sijaisvanhempiin, omiin biologisiin vanhempiinsa sekä suhteista lähiympäristöön ja sen jäseniin. Lähiympäristön jäsenillä tarkoitan tässä sisarusia, isovanhempia, ystäviä, koulu- ja harrastuskavereita. Tutkimuksellani haluan tuoda kuuluviin perhehoitoon sijoitettujen nuorten oman äänen ja nimenomaan heidän oman kokemuksensa sijaishuollon perhehoidosta.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Minkälaisia ovat nuorten kokemukset perhehoidosta?
2. Miten lastensuojelun perhehoito mahdollistaa nuorten vuorovaikutussuhteiden säilymisen?

3.2 Nuoria haastattelemassa

Tutkimushaastattelu rakentuu pohjimmiltaan samoilla keinoilla ja samoihin kasvokkaista vuorovaikutusta koskeviin yhteisiin oletuksiin kuin muutkin keskustelut. Olipa kyseessä vaikkapa tavallinen arkikeskustelu lapsen ja vanhemman välillä, asioiminen virastossa tai tutkijan ja tutkittavan välinen haastattelutilanne, kysymme kysymyksiä, teemme oletuksia, osoitamme ymmärtämistä ja kiinnostusta tavoilla, jotka olemme omaksuneet kielenoppimisen yhteydessä ja yhteisön jäseniksi kasvaessamme. (Ruusu-vuori & Tiittula 2005, 22.)

Haastattelu sopii hyvin etnografisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi. Kun ihminen huomioidaan ajattelevana, tuntevana ja kieltä käyttävänä, ei riitä, että aineistoa kerätään pelkästään kyselylomakkeiden avulla. Etnografisen tutkimuksen perimmäinen tavoite on inhimillisen ymmärryksen lisääminen, joten kielellisessä vuorovaikutuksessa hankittu tieto on oleellista. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1995,86.)

Haastattelu saattaa muistuttaa spontaania keskustelua, mutta eroaa siitä kuitenkin institutionaalisuutensa vuoksi. Haastattelulla pyritään tiettyyn päämäärään ja haastattelijalla on olemassa jonkinlainen tiedon intressi, jonka vuoksi hän ohjaa keskustelua ja fokusoi sitä tiettyihin teemoihin jne. Tutkimushaastattelua ohjaa tutkimuksen tavoite ja osallistujien roolit erottavat haastattelun tavallisesta keskustelusta: haastattelijan tiedon kerääjän rooli ja haastateltavan tiedon antajan rooli. Tilanteen nauhoittaminen ja muistiinpanojen tekeminen korostavat tilanteen institutionaalista luonnetta. (Ruusu-vuori & Tiittula 2005, 23.)

Nauhoitin haastattelut pienellä nauhurilla ja kerroin tästä haastateltavilleni jo saatekirjeessäni. Litterointi ei ollut tässä tutkimuksessa kovinkaan aikaa vievää, koska haastateltavia oli niin vähän ja he vastailivat kovin lyhytsanaisesti paria poikkeusta lukuun ottamatta. En tiedä, johtuiko lyhytsanaisuus siitä, etten osannut asettaa kysymyksiäni oikein, ylipäättään nuorille tyypillisestä tavasta vastata tai vain yksinkertaisesti siitä, että tilanne oli jännittävä kummallekin osapuolelle, emmekä tunteneet toisiamme en-tuudestaan.

Vuorovaikutuksen toimivuuteen vaikuttavat myös haastattelijan ja haastateltavan persoonalliset ominaisuudet, tilannetekijät sekä tutkijan oma suuntautuminen. Haastatel-

tavat eivät näin ole keskenään tasavertaisessa suhteessa tutkijaan, vaan verbaalisesti lahjakkaat haastateltavat, joilla on kyky tuottaa tutkijan tunteita ja ajattelua havahduttava tarina, voivat nousta tutkimuksessa ”ykkösasemaan”. Ne haastateltavat, joiden kanssa vuorovaikutus ei ota sujuakseen, saattavat jäädä taustalle ja heidän tarinansa voivat joutua sivuosaan tulkinnoissa, jolloin heidän näkyvyytensä jää tutkimustekstissä vähäiseksi. (Granfelt 2004,147 – 148.) Omassa tutkimuksessani uskon kaikkien saaneen äänen, sillä jokaisen haastatellun tarina oli mielenkiintoinen riippumatta siitä, kuinka laveasti tai kapeasti he siitä kertoivat.

Kuten kaikki vuorovaikutustilanteet, myös tutkimushaastattelutilanne muuttuu jatkuvasti tilanteen ja haastateltavan käyttämien puheenvuorojen mukaan. Käytännön vuorovaikutustilanteessa on mahdotonta pitäytyä tiukasti etukäteissuunnitelmassa, koska haastattelutilanteessa myös haastattelijat turvautuu usein arkikeskustelun käytänteisiin. Myös haastattelijat, jotka on koulutettu käyttämään kysymysten selvennyspyyntöjen muotoja, toimivat näin. Vaikka haastattelutilanteen vuorovaikutus on vain yksi osa tutkimusta, kannattaa vuorovaikutuksen merkitys ottaa huomioon läpi koko tutkimusprosessin. (Ruusu vuori & Tiittula 2005, 56.)

Omissa haastatteluissani tämä tuntui korostuvan erityisesti. Emme tunteneet haastateltavieni kanssa toisiamme entuudestaan, joten hyvän vuorovaikutuksen luomiseksi haastattelutilanteessa annoin tilanteen edetä omalla painollaan.

3.2.1 Tutkimusaineisto

Haastateltaviani lähdin etsimään erään eteläsuomalaisen kaupungin sijaishuollon toimijoiden kautta ja oikeastaan heiltä sain idean haastatella nimenomaan perheisiin sijoitettuja nuoria ja se sopikin minulle hyvin, koska perhehoidon lisääminen ja kehittäminen lastensuojelun tarpeisiin, on mielestäni ehdottoman tärkeää. Oli mielenkiintoista lähteä kuuntelemaan, mitä perhehoitoon sijoitetuille nuorille kuuluu.

Lähetin sijaishuollon toimijoiden kautta saatekirjeen (liite 1) sijaisperheisiin keväällä 2012. Minulla oli tieto, että alueellamme oli noin 30 perheisiin sijoitettua lasta ja nuorta, mutta varsinaista vastausten tulvaa ei tullut. Pääasiallisesti sain haastateltavani erään aktiivisen sijaisäidin kautta, ja eräs haastateltava vastasi minulle itse sähköpostitse olevansa halukas haastateltavaksi. Parin kuukauden kuluttua saatekirjeeni lähetettiin pyynnöstäni uudestaan perheisiin, mutta sillä kertaa vastauksia ei tullut yhtään.

Haastattelin tutkimustani varten 4 perhehoitoon sijoitettua nuorta, jotka olivat haastatteluhetkellä iältään 14 – 18-vuotiaita. Haastattelin kaikki nuoret syksyn 2012 aikana. Alun perin haastatteluun lupautui viisi nuorta ja katsoin sen olevan riittävä määrä tämänkaltaisen tutkimuksen informanteiksi, mutta haastatteluhetkellä eräs nuorista oli laitossijoituksessa ja katsoimme hänen sijaisäitinsä kanssa, että on parempi jättää hänet nyt pois haastateltavien joukosta. Uskoin löytäväni vielä jonkun hänen tilalleen, mutta niin ei käynyt, vaikka toistin haastattelupyyntöni vielä kertaalleen alkuvuodesta 2013 sijaishuollon toimijoiden kautta sijaisperheisiin lähetettävällä sähköpostilla. Mahtoiko tutkimukseni sensitiivisyys vaikeuttaa tutkittavien tavoittamista?

Valitsin haastateltavieni ikähaarukaksi 13 – 18-vuotiaat nuoret, koska olen viimevuosina työskennellyt sosiaalialan kentällä pääasiallisesti nuorten kanssa ja opinnoissani kiinnostukseni on myös suuntautunut lastensuojelutyöhön. Haastattelin tutkimustani varten seuraavat nuoret: Elli (16 v.), Juho (14 v.), Mikko (18 v.), Toni (18 v.). Litteroin nauhoitetut haastattelut sillä murteella, jolla haastateltavat ja haastattelija puhuivat, mutta tässä työssä olevat suorat lainaukset olen muuttanut yleiskielisiksi sekä häivyttänyt paikannimet käyttämällä itse keksimiäni paikannimiä. Nuorten nimet olen myös muuttanut, mutta iät ovat haastatteluhetkellä nuorten oikeat iät. Kaikki haastattelut tehtiin haastateltavien sen hetkessä sijaisperheessä heidän omassa huoneessaan, jossa ei sillä hetkellä ollut muita kuin haastattelija ja haastateltava.

Haastattelemieni nuorten sijoitusten kestot vaihtelivat siten, että yksi nuorista, Elli 16 v. oli asunut sijaisperheessä 10 vuotta ja oli sijoitettu 6-vuotiaana suoraan nykyiseen sijaisperheeseensä lukuun ottamatta lyhyttä jaksoa tukikodissa ennen sijoitusta. Juho 14 v. oli asunut kaksi kertaa lastenkodissa, vähän aikaa laitoksessa ja vähän aikaa uudestaan äitinsä luona ennen sijoittamistaan nykyiseen sijaisperheeseensä. Mikko 18 v. oli ollut sijoitettuna nykyiseen sijaisperheeseensä viisitoistavuotiaana, mutta oli ollut välillä puolitoista vuotta toisella paikkakunnalla laitossijoitettuna ja palannut takaisin sijaisperheeseensä. Toni 18 v. oli myös tullut nykyiseen sijaisperheeseensä 15-vuotiaana ja oli ollut sitä ennen laitossijoitettuna kahteen eri kertaan, mutta samaan paikkaan. Kaikille haastattelemilleni nuorille heidän nykyinen sijaisperheensä on ollut ensimmäinen sijaisperhe. Yksi haastateltavistani oli sijoitettu sukulaisperheeseensä. Yhden nuoren biologinen sisarus asui samassa sijaisperheessä, mutta häntä en päässyt haastattelemaan, koska hän oli haastattelujen sovittuna ajankohtana sijoitettuna laitokseen.

3.2.2 Teemahaastattelu

Käytin aineistonkeruussani menetelmänä teemahaastattelua. Halusin kysyä nimenomaan nuoren omista kokemuksista ja siitä, miten nuori itse kokee elämänsä perhehoidossa. Teemoitin haastatteluni kolmeen eri aihealueeseen: Nuoren suhteet sijaisvanhempiin, suhteet biologisiin vanhempiin ja suhteet lähiympäristöön; sisarukset, sukulaiset, ystävät, kaverit harrastuksissa tai koulussa. Tein teemahaastattelurungon, jossa nämä teemat olivat tavallaan pääkysymyksiä ja niiden alla oli kuhunkin teemaan liittyviä alakysymyksiä. (liite 2)

Teemahaastattelussa oleellisinta on se, että yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen mukaan. Tämä vapauttaa haastattelun tutkijan näkökulmasta tuoden tutkittavien äänen kuuluviin. Teemahaastattelussa keskeisiä ovat haastateltavien tulkinnat asioista ja heidän niille antamansa merkitykset sekä merkitysten syntyminen vuorovaikutuksessa. (Hirsijärvi & Hurme 2001,48.)

Haastattelurungossani ei varsinaisesti ollut kysymystä (olisi kyllä ollut hyvä olla) siitä, tietävätkö haastattelemani nuoret sijoituksensa syyn. Jotenkin se kuitenkin nousi nuorten vastauksista. Yksi kertoi selkeästi syyn olevan äidin päihteiden käytön. Muut uskoivat syyn olevan siinä, että koulussa ei mennyt hyvin ja yksi näistä lisäsi vielä ongelmat ja riidat äidin kanssa syyksi huostaanottoonsa. Kenenkään haastattelemini nuorten vanhemmat eivät asuneet yhdessä.

Teemahaastattelujen kesto oli 30 - 60 minuuttia haastateltavasta riippuen. Vaikka pyrin haastattelurunkooni tukeutuen kysymään kaikilta haastateltavilta mahdollisimman samalla tavalla teemoihin liittyvät kysymykset, niin todellisessa haastattelutilanteessa asiat saivat tahtomansa suunnan ja toisilta haastateltavilta sai paljon monisanaisempia vastauksia kuin toisilta. Tässä ilmentyi yksi haastattelututkimuksen eduista, joka Hirsijärven ja Hurmeen (2001) mukaan on haastateltavan näkeminen subjektina tutkimustilanteessa. Haastateltavalle on annettava mahdollisuus tuoda itseään koskevia asioita esiin mahdollisimman vapaasti. Haastateltava on tutkimuksessa merkityksiä luova ja aktiivinen osapuoli.

3.2.3 Aineiston analyysi

Tarkastelin aineistoani lastensuojelun ja perhehoidon näkökulmasta. Olin kiinnostunut siitä, miten sijoitetut nuoret itse kokevat vuorovaikutussuhteensa ja elämänsä perhehoitoon sijoitettuna.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston kerääminen ja analysointi voivat tapahtua osittain yhtä aikaa, eikä niiden välillä välttämättä ole selvää eroa. Ennen varsinaista aineiston analyysia aineisto on kuitenkin saatettava sellaiseen muotoon, että sen analysoiminen on mahdollista. Yleensä haastattelut ja muistiinpanot kirjoitetaan puhtaaksi, eli litteroidaan. (Metsämuuronen 2008, 48.)

Etnografisen tutkimuksen analysointi on kvalitatiivista sisällönanalyysia. Ennen kaikkea se on tutkijan ajattelua ja pohdintaa. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1995, 89). Oma aineiston analyysini alkoi siitä, että litteroin nauhoittamani haastattelut omiksi tiedostoikseen ja nimesin tiedostot haastateltaville keksimilläni uusilla nimillä. Korvasin myös paikkakuntien sekä haastateltujen läheisten nimet keksityillä nimillä. Purin kaiken nauhoittamani sanasta sanaan paperille ja litteroitua aineistoa kertyi vajaat yksitoista sivua rivivälillä 1. Analysointi jatkui haastatteluteemojeni läpikäymisellä kunkin haastatellun kohdalla siten, että hain litteroidusta tekstistä vastauksia haastatteluteemoihin liittyviin kysymyksiin ja merkitsin kysymykset ja vastaukset värikoodein.

On ongelmallista, jos tutkijalla on voimakas ennakko-oletus tutkimustuloksesta. Jos tutkija pitää itsepintaisesti kiinni alkuperäisestä oletuksestaan, tuskin mikään aineisto saa hänen päätään käännettyä. Kannattaa siis varoa, etteivät subjektiiviset ennakkokäsityksemme muuta aineistoa, jota olemme analysoimassa. (Metsämuuronen 2008, 47.)

Lähtiessäni haastattelemaan perhehoitoon sijoitettuja nuoria, minulla ei ollut minkäänlaisia ennakko-oletuksia tutkimustuloksesta, eli siitä, miten he tulisivat kysymyksiini vastaamaan tai mitä kertomaan elämästään. Joku sijaisvanhemmista kysyi, teenkö tutkimusta perhehoidon paremmuudesta verrattuna laitoshoitoon ja joku kysyi, sainko haastateltaviltani haluamiani vastauksia. Vakuutin, että olen vain kuuntelemassa nuorten omia kokemuksia elämästään perhehoidossa.

Analysoin aineistoani teemoittelun avulla, joten etsin litteroiduista teksteistä tiettyihin teemoihin liittyviä asioita. Haastattelurunkoni pääteemoja olivat nuoren suhteet sijaisvanhempiin, biologisiin vanhempiinsa sekä lähiympäristöönsä. Yliviivasin aineistostani tiettyihin teemoihin liittyvät kohdat omilla väreillään, jotta minun olisi helpompi palata tiettyihin teemoihin aina uudestaan.

3.2.4 Eettiset kysymykset

Tutkimukseni aihe perhehoitoon sijoitettujen nuorten kokemuksista on sensitiivinen. On varmasti olemassa paljon sensitiivisempiäkin tutkimuskysymyksiä kuin tässä tutkimuksessa esitetyt, mutta ei ole itsestään selvää kertoa omasta elämästään ventovieraalle ihmiselle. Miksi hän haluaa tietää? Mitä hän tekee sillä tiedolla? Tällaisia kysymyksiä voi liikkua sekä haastateltavan että hänen sijaisvanhempansa mielessä.

Lasten haastattelun etiikassa on keskeistä, mitä tutkija voi lapselta kysyä ja mikä on tutkijan vastuu lapsista. Sijoitettuja lapsia tutkittaessa nousevat esiin monet eettiset kysymykset. Nämä eettiset kysymykset nousevat esiin etenkin silloin, kun lapsia haastatellaan heidän elämäänsä sisältyvistä sosiaalisista ongelmista. (Hämäläinen 2012, 86.)

Jotkut tutkijat (esim. Hämäläinen 2012) ovat pohtineet yhtenä eettisenä kysymyksenä haastateltavan palkitsemista lapsia tutkittaessa. Itselleni palkitseminen ei jostain syystä tullut mieleenikään, mutta jälkikäteen harmittelin, että pieni hyvitys, vaikkapa karkkipussi olisi ollut paikallaan. Pienellä lahjalla palkitseminen tuskin houkuttaa murrosikäisiä osallistumaan, mutta pienten lasten kohdalla asiasta ei voi olla varmuutta.

Anonymiteetti ja vapaaehtoisuus ovat ensisijaisen tärkeitä tällaisessa tutkimuksessa, jossa haastattelija kyselee hyvinkin henkilökohtaiseen elämään liittyvistä asioista. Haastattelutilanteisiin mennessäni pelkäsin, että joku neljästä jäljellä olevasta haastatteluun lupautuneesta saattaisi kieltäytyä vielä viime hetkellä. Siihen kaikilla olisi toki ollut mahdollisuus, mutta kukaan ei kieltäytynyt, enkä kokenut, että kukaan haastateltavistani olisi ollut tilanteessa vastentahtoisesti. Hirsijärvi ja Hurme (2001) mainitsevat ihmisiin kohdistuvien tutkimusten tärkeimpinä eettisinä periaatteina informointiin perustuvan suostumuksen, luottamuksellisuuden, yksityisyyden ja seuraukset.

Esittäessäni suoria lainauksia nuorten haastatteluista tässä tutkimuksessani, olen pohjinnut nuorten mahdollista tunnistettavuutta, jota olen pyrkinyt häivyttämään monella eri tavalla. Tulosten esittämistä varten olen muuttanut nuorten nimet sekä esittänyt mahdollisesti puhutun murteen yleiskielisenä. En myöskään mainitse paikkakuntia. Ulkopuolisen ihmisen on siis mahdotonta tunnistaa keitä tätä tutkimusta varten on haastateltu. Nuorten itsensä ja ehkä sijaisvanhempienkin voi olla helpompi tunnistaa haastateltu nuori hänen vastauksistaan, mutta muuten uskon luvatus anonyymiteetin säilyvän hyvin.

Tutkimukseni tuo esiin neljän perhehoitoon sijoitetun lapsen, Ellin, Mikon, Tonin ja Juhon ajatuksia ja kokemuksia sijaisperheessä elämisestä. Seuraavassa esittelen tutkimukseni tuloksia, jotka olen jakanut haastatteluteemojeni perusteella kolmeen eri osaluueeseen: suhteet sijaisvanhempiin, suhteet biologisiin vanhempiin ja suhteet lähiympäristöön.

4 NUOREN SUHTEET SIJAISPERHEESEEN, BIOLOGISIIN VANHEMPIINSA SEKÄ LÄHIYMPÄRISTÖÖNSÄ

Sijaishuollossa olevalla lapsella on oikeus turvallisiin ja läheisiin ihmissuhteisiin. Lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet myös sijaishuollossa. Laki ei ole määritellyt sitä, keitä nämä lapselle läheiset henkilöt voivat olla, joten lapselle läheisten henkilöiden piiri on rajaamaton. Vanhempien, huoltajien, isovanhempien ja sisarusten lisäksi lapselle läheisiä henkilöitä voivat olla vaikkapa tädit, sedät, kummit ja ystävät. Lapselle läheisenä henkilönä voidaan pitää ketä tahansa sellaista henkilöä, joka on lapsen omasta näkökulmasta hänelle tuttu ja läheinen. Yhteydenpito lapsen ja lapselle läheisen henkilön kanssa voi tapahtua sijaishuoltopaikkaan vierailuin, postitse, puhelimitse, sähköpostitse tai muulla vastaavalla tavalla. (Saastamoinen 2010,135.)

Kaikki haastattelemistani nuorista olivat yhteydessä biologisiin vanhempiinsa ja isovanhempiinsa, jos nämä olivat elossa, tai muihin itselleen läheisiin henkilöihin. Yksi haastatelluista oli yhteydessä vain äitiinsä, koska hän ei tiennyt isänsä olinpaikkaa ja sisarukset ja isovanhemmat asuivat toisessa maassa. Vain yhdellä haastatelluista ei ollut lainkaan sisarusia.

4.1 Suhde sijaisperheeseen

Huostaanoton ja sijoituksen jälkeen on jokaisen tilanteessa olevan yksilön luotava uusi tasapaino elämässään ja muodostettava uusia suhteita. Huostaan otettu lapsi joutuu sijoituksensa aikana edelleen luomaan suhteitaan biologiseen perheeseensä sekä sijaisvanhempiansa. Biologiset vanhemmat taas joutuvat sopeutumaan elämään ilman lastaan ja muodostamaan uusia sidoksia huostaan otettuun lapseensa ja hänen sijaisperheeseensä. (Hämäläinen 2012, 121.)

Kaikki haastateltavani viihtyivät sijaisperheessään ja sukulaisperheeseen sijoitettu nuori piti hyviä suhteitaan sijaisvanhempiin itsestään selvänä. Joku perusteli viihtymistään materiaalisella hyvällä ja toinen koki, ettei sijaisperheessä vaadittu liikaa kelneltäkään:

H: No onks sun mielestä jotain sellasta, mitä sun sijaisvanhempien pitäis tehdä, että sun arki sujuis hyvin tai vielä paremmin?

M: Ei kyl tuu mieleen.

H: Nii, että sinusta tuntuu jo, että ne tekee niinku kaikkesa siinä et-tä...

M: Joo. Ei ne vaadi ikinä keltää mitää, ihmeellistä.

Vaikka nuori vastaa tässä ”ne”, on tässä perheessä vain yksi aikuinen, eli sijaisäiti. Vastaaja saattaa tarkoittaa tällä koko perhettä: sijaisäitiä ja sijaisperheen omia biologisia lapsia ja kokee, ettei häneltä vaadita sijaisperheessä ilmeisesti ainakaan liikaa mitään. Sijoituksensa syistä nuoret tuntuivat kertovan sen verran kuin tiesivät tai sen verran kuin halusivat kertoa. Elli kertoi sijoituksensa syyksi äidin päihteiden käytön, mutta muisti lapsuutensa onnellisena, eikä pitänyt äitiään millään lailla pahana ihmisenä, kuten hän asian ilmaisi. Mikko, Juho ja Toni kertoivat syyksi vaikeudet koulunkäynnissä ja Juho kertoi myös riidoista ja ongelmista äidin kanssa:

H: Mikä sun mielestä oli se syy, että muutit pois äidin luota?

J: En mä muuttanu vapaaehtosesti.

H: Niin nii. Mistä se sun mielestä johtu, että sä muutit pois?

J: No, mut huostaan otettiin, enkä mä mahtanu sille mitään, eikä äitikkään.

H: Niin just...onksul mitään ajatusta siitä, minkä takia sut huostaan otettiin?

J: On ja mä kerroin sen kyl jo äsken.

H: Nii, että koulussa ei menny oikein hyvin?

J: Nii.

H: Onkse tota nin...

*J: On mul niitä lappuja, joissa kerrotaan kaikist niist syistä ja täl-
last. On niitä enemmänki, ett on ollu niitä riitoja äitin kans ja täl-
lee.*

Vaikka haastattelurungossani ei varsinaisesti ollut kysymyksiä liittyen nuorten huostaanoton syihin, vaan ainoastaan sijaishuoltopaikan mahdollista vaihtumista koskeviin syihin, nousi aineistosta esiin, kuinka nuoret kokivat olleensa sijoitusprosessissaan vironomaisten toimenpiteiden kohteena. Kuten Juho kertoo, he eivät äidin kanssa voineet huostaan otolle mitään. Myös Toni kokee sijaishuoltopaikkansa vaihtumisen syyksi sosiaalitoimen säästöt, vaikkakin hän on omasta mielestään päässyt laitoshoidon parempaan paikkaan; perhehoitoon:

H: No onksul tietoa siitä, miks sun paikkaa vaihdettiin? Miten sä pääsit tänne?

T: No sossu halus jotain budjettiin säästöä, tai jotain sinnepäin ja halus antaa mulle mahdollisuuden olla paremmassa paikassa.

Tässä sosiaalityöntekijän Tonille antamassa selityksessä paljastuu mielestäni hänen ajatuksensa perhehoidosta taloudellisena ja inhimillisenä vaihtoehtona. Sijaisvanhemmuus on myös yhteistyötä ja sijoitetun lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on tärkeä yhteistyökumppani sijaisvanhemmille. Sosiaalityöntekijä on myös sijoitetun lapsen luottohenkilö, yhdysside menneisyyteen sekä tärkeä tuki sijaiskodin ulkopuolella. (Ahto & Mikkola 2000, 27.)

Nuoret eivät kuvailleet suhteidensa laatua sijaisvanhemiinsa, paitsi Elli, joka kertoi suhteensa sijaisvanhempiin olevan hyvä. Ellin saattoi olla helpompaa määritellä suhteensa laatua, koska toinen sijaisvanhemmista oli hänen sukulaisensa. Muutkaan eivät kuitenkaan tuoneet esiin mitään negatiivista suhteistaan ja tutkija voi vain arvailla, johtuiko tämä lojaaliudesta sijaisvanhempia kohtaan, haluttomuudesta tuoda esiin ikävämpiä asioita, tai yksinkertaisesti siitä, että nuoret kokivat suhteensa sijaisvanhemiinsa hyvinä.

Sijaisperheessä kasvaneiden nuorten kertomuksissa voi olla suuriakin aukkoja ja muisti saattaa kieltäytyä muistamasta avainkokemuksia, jotka ovat vaikuttaneet tunnemaailmaan. Täysin objektiivinen historia vaatisi terapeuttista tukea tullakseen muistetuksi ja käsitellyksi. Tärkeää olisi kuitenkin tietää, ketkä ovat olleet lähimpiä kasvat-

tajia ja ennen kaikkea on tärkeää tietää, miksi huostaanotto on tehty. Nuoren aikuistuksessa olisi hyvä käsitellä huostaanottoon ja sijoitukseen liittyviä tunteita, koska lapsen mielikuvat ja käsitykset asioista ovat voineet vääristellä totuutta. Toisaalta asiakirjat voivat antaa liiankin synkän kuvan nuoren elämästä ennen sijoitusta sekä hänen biologisista vanhemmistaan. (Laurila 2008, 107.)

4.2 Suhde biologisiin vanhempiin

”Sijaishuollossa lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisarusiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä vastaanottamalla vieraita tai vierailemalla sijaishuoltopaikan ulkopuolella sekä pitää heihin muuten yhteyttä käyttämällä puhelinta tai lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä tai niihin rinnastettavia muita luottamuksellisia viestejä taikka muita lähetyksiä.” (LSL 54.§.)

Sijoitettujen lasten yhteydenpitoa omiin biologisiin vanhempiinsa pidetään yleisesti ottaen tärkeänä, vaikka eri maiden sijaishuollossa nähdäänkin biologisten vanhempien rooli eri tavalla. Sijoitettujen lasten vanhempi- ja perhesuhteita koskevat tutkimukset ovat osoittaneet, ettei yhteydenpito ole uhka vaan ennemminkin lapsen kiintymyssuhteita edistävä tekijä. Sijoituksen onnistumista taas näyttää edistävän sijaisvanhempien hyväksyntä biologisia vanhempia kohtaan, sekä yhteistyö heidän kanssaan. (Valkonen 2008,115.)

Haastattelemistani nuorista kaikilla oli yhteys biologisiin vanhempiinsa, paitsi kahdella isäänsä. Toisen isä oli kuollut ja toinen ei halunnut olla yhteydessä isäänsä:

H: Tapaatko sä isää ja äitiä?

J: En isää, mutta äiskää vähän välii.

H: Asuuko hän jossain täällä lähellä?

J: Joo

H: No haluaisitko tavata useammin?

J: En

H: Et. No haluaisitko tavata harvemmin?

J: Heh, ei sil oo mitään merkitystä, kunhan joskus vaan näkee.

H: Niin, no mitäs se isä? Sä et häntä tapaa?

J: Se asuu jossain, mä en ees tiä missä.

H: Nii, että et tiedä, että et oo niinku yhteydessä isään?

J: En. En missään nimessä.

Tutkijana en voi tietää, onko asian todellinen laita niin kuin nuori sen kertoo, mutta tässä tutkimuksessa on kysymys nimenomaan nuoren omasta kokemuksesta. Voihan olla myös niin, ettei nuorella ole todellista mahdollisuutta tavata isäänsä, tai jopa niin, ettei isä halua tavata poikaansa. Nuoren oma kokemus asiasta on kuitenkin se, että hän ei halua tavata isäänsä missään nimessä. Nuoret kuvailivat suhteidensa laatua biologisiin vanhempiinsa varsin niukkasanaisesti, mutta Juhon vastaus kysymykseen biologisten vanhempien tapaamisesta sisältää myös kuvauksen hänen suhteestaan isäänsä. Kuvauksen perusteella välit eivät ole hyvät, tai niitä ei ole ollenkaan. Vain Elli kuvaa suhteensa laatua biologisiin vanhempiinsa ja kokee välit hyviksi, vaikka kertookin, ettei kuitenkaan jaksaisi asua äidin kanssa.

Vanhemmuus ei pääty lapsen siirryttyä sijaishuoltoon. Lapsen biologisilla vanhemmillä on tärkeä rooli lapsen sopeuttamisessa sijaishuoltoon, ja he voivat auttaa lasta sopeutumaan tilanteeseen. Lapselle tulee myös välittyä tieto siitä, etteivät vanhemmat ole hylänneet häntä ja hänellä on oikeus pitää yhteyttä omiin biologisiin vanhempiinsa tai muihin hänelle tärkeisiin henkilöihin. Lapsella tulee olla myös lupa kiintyä sijaishuoltopaikan aikuisiin, jolloin lapsen omat vanhemmat voivat myös tarvita tukea tilanteessa. Heille voi olla vaikeaa kohdata lapsensa kiintyminen häntä hoitaviin tahoihin ja esim. vierailut lapsen luona sijaishuoltopaikassa voivat aiheuttaa voimakkaita tunnereaktioita. (Saastamoinen 2010, 139.)

Kaikki haastattemistani nuorista olivat yhteydessä äitiinsä, toiset vähintään viikoittain ja jotkut satunnaisemmin, mutta kaikkien mielestä tapaamisia äidin kanssa oli riittävästi. Äidit asuivat myös kaikilla haastatelluilla suhteellisen lähellä:

H: No tapaatko sä äitiä ja isää?

E: No äitii varsinkii, ku se asuu tos viereises kyläs ja toissa päivänä näin viimeks ja sekii ravaa tääl ja me ravataan siel.

Silloin kun on tarpeellista, lapsen mahdollinen paluu omaan kotiinsa otetaan huomioon jo huoltosuunnitelmaa laadittaessa. Tällöin perhehoidon kesto rajataan jo etukäteen ja lapselle ja vanhemmille laaditaan tavoitesuunnitelmat, joiden toteutuminen on edellytyksenä lapsen kotiin palaamiselle. Tällaisissa lyhytaikaisissa perhesijoituksissa sijoitetun lapsen ja hänen vanhempiensa välisen yhteydenpidon tulee olla sijoituksen

aikana erityisen tiivistä. (Ahto & Mikkola 2000, 28). Haastatelluista Toni oli jo haastatteluhetkellä muuttanut takaisin biologisen äitinsä luokse:

H: Ootsä tota siis jo muuttanu pois täältä?

T: Joo.

H: Eli missäs sä nyt asut?

T: Kaskiniemellä (paikkakunnan nimi muutettu)

H: Eli asut sä jo yksin?

T: Eiku äidinkaa.

H: Äidinkaa nyt sitte.

T: Nii.

Kaikki haastatellut nuoret kokivat tapaavansa biologisia vanhempiaan riittävän usein, mutta siitä ei voine päätellä mitään suhteiden laadusta. Kukaan ei kuitenkaan kertonut haluavansa tavata vanhempiaan nykyistä harvemminkaan, eli jonkinlaiset suhteet biologisiin vanhempiin tai ainakin toiseen oli kuitenkin säilynyt. Aineistosta ei noussut esille, millä tavalla sijaisperheessä eläminen mahdollisti tai tuki nuorten suhteita biologiseen perheeseensä muutoin kuin siltä osin, että sijaisperhe oli valittu läheltä lapsen tuttua elinympäristöä, eikä yhteydenpitoa rajoitettu mitenkään.

4.3 Suhde lähiympäristöön

Sijaishuoltopaikan valinnassa on sijaishuollon perusteiden lisäksi kiinnitettävä huomiota lapsen yksilölliseen tarpeeseen, sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Sijaishuoltopaikkaa valittaessa on otettava huomioon lapsen ikä ja kehitystaso, erityiset hoidon ja tuen tarpeet, koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet sekä harrastukset. Edellä mainituista syistä olisi kuultava myös lapsen ja hänen perheensä toiveita sijaishuoltopaikkaa valittaessa ja mahdollisuuksien mukaan toimittava yhteistyössä perheen kanssa. (Saastamoinen 2010, 103.)

Sijoitettu lapsi joutuu usein eroon myös sukulaisistaan, ellei kysymys ole sukulaissijoituksesta. Muutoin lapsi saattaa nähdä sukulaisiaan hyvin harvoin, koska etusijalla tapaamisissa ovat yleensä lapsen biologiset vanhemmat. Lapsella voi kuitenkin olla myös muita tärkeitä sukulaisia kuten isovanhemmat ja on tärkeää, että sijoitetulla lapsella säilyy yhteys omaan sukuunsa. (Hämäläinen 2005, 91). Tässä tutkimuksessa yksi nuorista oli sijoitettu sukulaisperheeseensä ja hänen suhteensa kaikkiin sukulaisiinsa

olivat näin säilyneet. Biologisia isovanhempia hänellä ei tosin ollut enää elossa, mutta hän koki isovanhemmikseen myös perheeseensä muuta kautta tulleet isovanhemmat:

H: Nii mites, onksul isovanhempii?

E: Ei oo enää elos.

H: Nii.

E: On mul niinku varaisovanhemmat, noi Simon vanhemmat ja sit Simol on viel mummokii, isomummo, ett mä tykkään senkin luona käydä.

Sisarukset tulisi pääsääntöisesti sijoittaa samaan sijaishuoltopaikkaan, sillä monelle sijoitetulle lapselle nimenomaan sisarukset voivat olla elämän tärkeimmät ja läheisimmät ihmiset. Erityiset syyt ja lapsen edellyttämä hoidon ja huollon tarve voivat kuitenkin johtaa siihen, että sisarukset sijoitetaan eri paikkoihin. Tällaisessa tapauksessa on kuitenkin huolehdittava siitä, että lapsella on tosiasiallinen mahdollisuus tavata ja pitää yhteyttä sisaruksiin ja muihin läheisiin ihmisiin. (Saastamoinen 2010, 104.)

Vain yhdellä nuorista, Tonilla, ei ole lainkaan sisaruksia. Ellillä on sisko, joka on sijoitettu samaan perheeseen, kaksi vanhempaa veljeä ja kaksi vanhempaa siskoa, jotka ovat jo aikuisia ja asuvat muualla. Elli tapaa heitä säännöllisesti ja pitää myös pienempää perheeseen sijoitettua poikaa sisaruksenaan. Juhon sisko asuu ulkomailla, eikä heillä ole tällä hetkellä mahdollisuutta matkustaa tapaamaan toisiaan. Juhon veli asuu Helsingissä, mutta häntä Juho ei halua tavata. Mikolla on kolme isosiskoa, joihin hän on yhteyksissä:

H: No mitäs, onko sulla sisaruksia?

M: On mul kolme isosiskoo.

H: Onks ne jo aikuisia?

M: No onhan ne aikuisia, jos ne on mun isosiskoja, heh!

H: Nii joo, kun sä oot jo 18, ihan totta, tyhmä kysymys! Tota, asuuko ne sun siskot tällä samalla paikkakunnalla?

M: Joo, kaikki.

H: Tapaatsä heitä ?Tapaatko sun siskoja?

M: No joo, yhtä useemmin tai sillee enemmän. Kahta vanhempaa en sillee hirveen usein.

H: No haluaisitko tavata useammin?

M: No joo, mutt eipä se oo tuntunu silleen tarpeelliselta, tai no, pitäis käyä sit vanhempaa siskoo vähä useemmin sen lapsii moikkaamas.

H: Nii, niillä on jo lapsia sitte, mutt yks sisko on sellanen, jota tapaata useemmin, että on hyvät välit sitte?

M: Tai no joo, ei oo mitää huonoii väleii niihin kahtee muuhunkaan.

H: No tapaatsä sun sisaruksii?

J: En pahemmin, en enää.

H: No haluaisitko tavata useammin siskoa ja veljeä?

J: En oikeestaan.

H: Et oikeestaan...

J: No kun mun veli on loukannu minuu tahallaan, ni en mä senkaa jaksa olla tekemisis.

Ulkomailla asuvaa siskoaan Juho kuitenkin haluaisi tavata, jos se olisi tällä hetkellä mahdollista. Aineistosta ei käynyt ilmi, pitikö Juho kuitenkin jollain muulla tavalla yhteyttä siskoonsa esim. puhelimitse tai sosiaalisen median välityksellä:

H: Ja siis siskon näkemisestä on kauan? Käykö sisko koskaan Suomessa?

J: Ei.

H: No haluaisitko matkustaa siskoa tapaamaan?

J: No jos ois mahdollisuus ni totta kai.

Elli koki, että hänellä oli aikaisemmin ollut erittäin lämpimät välit siskoonsa, mutta nykyisin he olivat kovin erilaisia: hän itse menestyi koulussa ja harrastuksissa, mutta sisko oli nytkin sijoitettuna laitokseen.

H: Haluaisitko, että sun sisko muuttais takas tänne?

E: No emmä oikein tiää, ku toisaalta haluaisin, ku mekin oltiin aika läheisii ja silleen, mutt toisaalta haluisin, ett se saa vähä järkee päähän ja tulee terveemmäks.

H: Nii...

E: Ni mieluummin on sit siel sen verran ett...

H: Niinku tarviikii?

E: Nii.

Ihmisellä voi olla lämpimiä ja luottamuksellisia suhteita useammankin kanssa, mutta usein jokin kahdenkeskinen suhde on muita kiinteämpi. Ihmisellä voi olla parhaan ja joidenkin läheisten ystävien lisäksi muitakin hyviä ystäviä, mutta näihin suhteisiin ei liity samankaltaista läheisyyttä. Läheisimpiä ystäviä etäisempiä ovat toverit, joiden kanssa ollaan tekemisissä, mutta joita ei tunneta kovin hyvin, eikä heihin liity erityisiä tunnesiteitä. (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilen 2003, 91.)

Kaikki haastateltavani kokivat, että heillä oli vähintään yksi ystävä. Toni koki, että ystäviä voisi olla enemmänkin, mutta oli tyytyväinen yhteenkin. Elli koki, ettei tarvitse enempää ystäviä, koska hänellä ei olisi aikaa heille. Kaikki erottivat ystävät ”pelkistä” kavereista tai koulukavereista. Vain Mikon koulukaverit eivät tieneet Mikon asuvan sijaisperheessä. Kaikkien muiden koulukaverit tiesivät ja suhtautuivat asiaan nuorten mielestä ”ihan normaalisti”:

H: No onksul ystäviä?

T: On

H: No haluaisitko, että olis enemmän ystäviä ku mitä nyt on?

T: No vois olla enemmänki, mutt kyl mä tyydyn tähänki.

H: No tietääks sun ystävät, että oot asunu sijaisperheessä?

T: Tietää, kaikki.

H: Miten ne sun mielestä suhtautuu siihen asiaan?

T: Ihan normaalisti.

Ystävät tukevat toistensa sosiaalista ja emotionaalista kehitystä. Tutkimusten mukaan ne lapset, joilla on ystäviä, ovat vähemmän ongelmaisia ja myös sosiaalisesti kyvykkäämpiä kuin ne, joilla ystäviä ei ole. On myös näyttöä siitä, että ystävyys tukisi lapsen kognitiivista kehitystä sekä normien ja moraalisääntöjen muodostumista. (Ahokas 2010, 159). Myös omat haastateltavani erottivat läheisen ystävyuden kavereista tai koulukavereista:

H: No tota nin, onksul ystäviä?

J: Yks ystävä.

H: Hyvä ystävä.

J: Nii.

H: No haluaisitsä, että sulla olis enemmän ystäviä?

J: En, yks riittää. Kavereita voi olla paljo, muttei ystäviä.

Vaikutti siltä, että nuorten oli helpompi kuvailla suhteidensa laatua suhteessa sisaruksiin ja ystäviin kuin suhteessa biologisiin - tai sijaisvanhempinsa. Suhteet sisaruksiin, muihin sukulaisiin ja ystäviin ovat tärkeitä, mutta ne eivät kenties ole luonteeltaan niin sensitiivisiä kuin suhteet biologisiin vanhempiin. Otin tähän tulososioon lainauksia jokaisen nuoren haastattelusta, että jokaisen ääni tulisi yksilöllisellä tavalla näkyviin ja kuuluviin. Toivon nuorten kokeneen haastattelun positiivisena ja kenties jollain tapaa voimauttavanakin kokemuksena. Itselleni on tärkeää, ettei kenellekään haastatteluun suostuneelle tullut sellaista tunnetta, että tästä olisi heille jotain haittaa.

5 POHDINTA

5.1 Tulosten tarkastelua

Olen saanut haastatella neljää perhehoitoon sijoitettua nuorta ja kysyä heidän kokemuksistaan perhehoidosta, suhteistaan sijaisvanhempiinsa, biologisiin vanhempiinsa ja lähiympäristöönsä. Kaikki haastattelemiini nuoret oli sijoitettu suhteellisen myöhään, vain sukulaisperheeseen sijoitettu nuori oli sijoitettu jo kuusivuotiaana. Muilla oli takanaan myös laitossijoituksia ennen perhehoitoon sijoittamista. Ne nuoret, joilla oli kokemusta myös laitossijoituksista, pitivät perhehoitoa itselleen sopivampana vaihtoehtona ja kertoivat viihtyvänsä sijaisvanhempiansa luona. Sukulaisperheeseen sijoitettu nuori piti läheisiä suhteitaan sijaisvanhempiinsa ja suureen perheeseensä itsestään selvinä. Aineistosta nousi esiin joidenkin nuorten tietoisuus siitä, että jos ”täällä [perhehoidossa] ei mene hyvin, voi joutua takaisin laitokseen.” Varsinaista kysymystä siitä, tietävätkö haastattelemiini nuoret sijoituksensa syyn, ei haastattelurungossa ollut, mutta jokainen kertoi siitä oman näkemyksensä mukaisesti. On kuitenkin mahdollista, että kaikille ei ole kerrottu sijoituksen todellista syytä ja nuori on muodostanut siitä oman käsityksensä. Voi myös olla niinkin, ettei nuori halua kertoa sijoituksensa todellista syytä vieraalle ihmiselle, vaikka sen itse tietäisikin.

Keskeinen tulos mielestäni on, että kaikki haastattelemiini nuoret olivat yhteydessä biologisiin vanhempiinsa, ainakin äitiinsä, koska yksi ei halunnut tavata isäänsä ja toisen isä oli kuollut. Kaikkien äidit asuivat suhteellisen lähellä sijaishuoltoapaikkaa, eli sijaishuoltoapaikkaa valittaessa oli otettu huomioon se, että yhteydenpito läheisiin ei vaikeudu esimerkiksi liian pitkän välimatkan vuoksi. Sijoittaminen omalle paikkakunnalle tai sen läheisyyteen mahdollistaa myös sen, että ystävyys-suhteet ja suhteet koulu- ja harrastuskavereihin on helpompi säilyttää ennallaan. Aineistosta ei noussut esiin mitään sellaista, että nuorten yhteydenpitoa läheisiinsä olisi rajoitettu tai ollut tarvetta rajoittaa. Vain laitossijoitusjaksostaan yksi nuorista kertoi, että ryhmäkodin sääntöihin kuului ”sisään ajo viikko”, jolloin yhteydenpitoa läheisiin ja ystäviin rajoitettiin. Perhehoidon osalta rajoituksia ei noussut esiin, tosin haastattelurungossani ei ollut rajoitustoimenpiteitä koskevia kysymyksiäkään.

Toinen tärkeä asia, joka aineistosta nousi, oli lähiympäristön suhtautuminen siihen, että nuori asui sijaisperheessä. Kaikki haastattelemiini nuoret kertoivat lähiympäristön tietävän heidän asuvan sijaisperheessä ja suhtautuvan siihen ihan normaalisti. Vain yksi nuorista kertoi, ettei ehkä kaikki hänen koulukaverinsa tieneet hänen asuvan sijaisperheessä. Pohdittavaksi jää, onko hän itse jättänyt tarkoituksellisesti kertomatta asiasta, vai eikö asia vain ole tullut kavereiden kesken puheeksi. On kuitenkin aika tavallista jakaa omaa yksityisyyttä koskevat asiat vain lähimpien ystävien tai kavereiden kanssa. Nuorilla ja nuoruusiässä sijoitetuilla ei ehkä tule asian suhteen samankaltaisia ristiriitoja, koska vasta myöhemmällä iällä sijoitetut tuskin koskaan kutsuvat sijaisvanhempiaan isäksi ja äidiksi. Oman tutkimukseni nuoretkin kutsuivat sijaisvanhempiaan etunimillä. Pienemmät lapset joutuvat ehkä enemmän selittelemään kaveripiiriinsä tai koulussa, miksi heillä on ehkä kaksi isää ja äitiä. Kuitenkin asuminen perheessä on ”normaalimpaa” suhteessa lähiympäristöön kuin asuminen lastensuojelulaitoksessa.

Suhteidensa laatua biologisiin – tai sijaisvanhempiinsa nuoret kuvailivat kovin niukasti tai eivät lainkaan. Suhteet biologisiin vanhempiin ovat sijoitettujen lasten osalta olosuhteiden pakosta muuttuneet ja ovat sen myötä joka tapauksessa kovin erilaiset kuin biologisten vanhempiensa kanssa elävien lasten suhteet. Tämän vuoksi puhuminen suhteesta biologisiin vanhempiin voi olla vaikeaa ja aiheena hyvinkin sensitiivinen. Suhteestaan sijaisvanhempiinsa kukaan ei tuonut esiin mitään moitittavaa. Nuoret olivat kenties helpottuneita päästyään laitossijoitusten jälkeen perhehoitoon ja olivat ehkä myös lojaaleja sijaisvanhemmilleen haastattelutilanteessa. Jos moitittavia asioita olisi ollutkin, eivät nuoret olisi ehkä halunneet kertoa niistä vieraille ihmiselle. Ylipäätään haastattelemiini nuoret olivat jo sen ikäisiä, että he saattoivat pohtia mielessään vastaustensa mahdollisia haittoja heille tai sijaisperheelleen.

Vanhemmuuden ulottuvuudet eivät sinällään aineistosta nousseet, eivätkä ne sisältyneet haastattelun teemoihin. Kuitenkin minulle jäi tunne, että psykologinen vanhemmuus mahdollistuu parhaiten, jos on mahdollistukseen suhteellisen myöhään sijoitettujen nuorten kohdalla, perhehoidossa. Tutkimukseni nuorilla oli myös laitossijoitustakanaan ja luulen, että ryhmäkotityyppiset sijoituspaikat vaihtuvine ohjaajineen mahdollistavat korkeintaan sosiaalisen vanhemmuuden toteutumisen.

5.2 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnista ei ole olemassa yksiselitteisiä ohjeita, mutta on hyvä ottaa huomioon ainakin seuraavat seikat: aineiston keruun menetelmä ja tekniikka, tutkittavien valinta, mahdolliset ongelmat, tutkimustilanne, yksityisyyden suoja, tutkija-tiedonantajasuhte, tutkimuksen kesto ja aikataulu, aineiston analyysi, tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys ja riittävän kattava raportointi. Tutkimusta arvioidaan kuitenkin kokonaisuutena, jolloin sen sisäinen johdonmukaisuus painottuu. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 140.)

Aineiston laatua parantaa se, että haastattelut litteroidaan mahdollisimman nopeasti varsinkin silloin, kun tutkija itse sekä haastattelee että litteroi. Tutkimusaineiston luotettavuus riippuu sen laadusta. Jos vain osaa haastateltavista on haastateltu tai jos nauhoitteiden kuuluvuus on huonoa, tai litterointi noudattaa eri sääntöjä alussa ja lopussa tai jos luokittelu on sattumanvaraista, aineistoa ei voi sanoa luotettavaksi. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 185.)

Oman tutkimukseni luotettavuutta lisäsi mielestäni se, että haastattelin nuoria itse, enkä tuntenut heistä ketään ennalta. Tuttujen henkilöiden haastattelemisen saattaisi heikentää tutkimuksen luotettavuutta siten, että se mahdollisesti vaikuttaisi tutkijan tekemiin tulkintoihin haastateltavan vastauksista. (Esim. tutkijalla saattaisi olla tieto siitä, että haastateltava ei vastaa totuuden mukaisesti). Haastattelemalla itse, pääsin myös nuorten todellisiin ympäristöihin ja näin miten he elivät. Tein haastattelut heidän sijaiskodeissaan heidän omissa huoneissaan niin, että paikalla ei ollut muita. Haastateltavani eivät olleet tutustuneet varsinaiseen haastattelurunkooni etukäteen, vaan he tiesivät haastattelun sisällöstä saatekirjeessä mainittujen pääteemojen verran. Ajattelin sen olevan riittävä etukäteisinformaatio, koska muuten haastatteluun suostuneet nuoret olisivat voineet suunnitella vastauksiaan etukäteen, ja se ei mielestäni olisi palvellut tämänkaltaista tutkimusta. Luulen tavoittaneeni aidosti nuorten oman kokemuksen perhehoidosta, koska kysyin sitä suoraan heiltä itseltään, enkä esimerkiksi sijaisvanhemmilta. Tutkimukseni tarkoitus olikin tuoda esiin nimenomaan nuorten oma näkökulma suhteistaan sijaisvanhempiansa, biologisiin vanhempiansa sekä lähiympäristöönsä.

Aineistoni on pieni ja pieneni vielä yhdellä haastateltavalla haastatteluajankohtana. Alkuperäinen toiveeni oli haastatella 5 - 7 perhehoitoon sijoitettua nuorta, mutta ai-

heen sensitiivisyys ja se, että tutkimuksen kohteena olivat huostaan otetut ja sijoitetut nuoret saattoi vaikeuttaa useampien haastateltavien saamista mukaan. Arvoitukseksi jää, onko jossain perheissä käyty keskustelua saatekirjeeni tiimoilta siten, että nuori olisi halunnut haastateltavaksi, muttei ole saanut lupaa sijaisvanhemmilta tai päinvastoin: sijaisvanhemmat olisivat toivoneet nuoren osallistuvan, mutta nuori itse ei ole halunnut.

5.3 Opinnäytetyön prosessin kuvaus

Oma kiinnostukseni sijoitettujen nuorten kuulemiseen heräsi 2000-luvun puolivälissä työskennellessäni lastensuojeluyksiköissä ja alaikäisten turvapaikanhakijoiden ryhmäkodissa, jonka asukkaat olivat pääasiallisesti nuoria ja tavallaan myös kodin ulkopuolelle sijoitettuja. Sosiaalialan YAMK tutkinnon aloitettuani 2011, en enää työskennellyt nuorten parissa, mutta tutkinnon fokus - lasten ja nuorten hyvinvointi - nosti aiheen taas ajankohtaiseksi minulle. Olin aikeissa palata lastensuojeluyksiköihin sijoitettujen nuorten pariin opinnäytetyössäni, mutta sijaishuollon toimijat ehdottivat perhehoitoon sijoitettujen nuorten haastattelemista kokemuksistaan perhehoidosta. Alusta asti minulle oli kuitenkin selvää, että kyselin asiaa nuorilta itseltään, enkä esimerkiksi lastensuojeluyksiköiden henkilökunnalta tai sijaisvanhemmilta. Tutkimukseni ensisijainen tavoite oli selvittää, miten nuoret itse kokevat elämänsä perhehoidossa.

Nuorten haastateleminen oli tutkimusprosessin mielenkiintoisin vaihe sekä myöhemmin litteroidun aineiston analysointi. Oman työn ohella opiskelu on venyttänyt tutkimusprosessini ajallisesti vuoden verran pidemmäksi kuin alun perin oli tarkoitus, mutta onnekseni minulla ei ole ollut kiire valmistumiseni suhteen.

Tutkimukseni alussa tuntui, että aineistoa teoriaosuuksia varten löytyi helposti, mutta varsinaisen teoriapohjan löytyminen ja hahmottaminen omaan tutkimukseen liittyväksi taustatiedoksi vei aikaa. Myöhemmin kokonaisuuden hahmottuessa tuntui, että lähdeaineistoa olisi löytynyt vaikka kuinka paljon, mutta pyrin koko ajan pitämään työni opinnäytetyön kokoisena, etteivät asiasisällöt lähtisi rönsyilemään tai lopussa tulisi tiivistämisen pakkoa. Uskon tutkimukseni avaavan lukijalle näkökulman nuorten suhteista läheisiinsä ja lähiverkostoihinsa sekä niistä asioista, jotka vaikuttavat näihin suhteisiin perhehoidossa. Uskon myös saaneeni nuorten oman äänen kuuluviin.

Jatkotutkimuksen aiheeksi nousi jo koko tutkimusprosessin aikana oman haastattelurunkoni kysymysten tarkentaminen ja syventäminen siten, että aineisto olisi tuottanut enemmän tietoa nuorten elämään vaikuttavista säännöistä ja rajoituksista perhekodissa tai siitä, miksi haastatellut nuoret itse kokivat perhekotisijoituksen laitossijoitusta paremmaksi vaihtoehdoksi. Jälkiviisaana muotoilisin haastattelurunkoni kysymyksen suhteista sijaisvanhempiin toisella tavalla. Jatkotutkimuksen aihe voisi siis olla vertailuva tutkimus laitossijoituksen ja perhekotisijoituksen välisistä eroista haastatellen niitä nuoria, joilla on kokemusta kummastakin. Tässä tutkimuksessani ei kuitenkaan ollut kysymys vertailusta, vaan ainoastaan nuorten omista kokemuksista perhehoidosta.

Annamaija Puonnin (2004) mukaan lastensuojelun pitäisi kyetä terävöittämään julkista kuvaansa tuomalla esiin työn moninaisuus. Lastensuojelu ei ole pelkkiä huostaanottoja, vaan paljon monipuolisempaa työtä lasten ja perheiden hyväksi ja lastensuojelutyöntekijät ovat kaikkein heikoimmassa asemassa olevien lasten puolestapuhujia sekä edunvalvojia. Jos tieto lapsen tarpeista ja ongelmista ei välity heidän kauttaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, jäävät haavoittavissa olosuhteissa elävät lapset helposti ilman puolustajia. (Puonti 2004, 335.) Perhehoitoon sijoittamisen lisääminen määrällisesti ja laadullisesti mahdollistuu vain, jos siihen suunnataan tarpeeksi resursseja. Perhehoidon lisääntyessä kalliista laitoshoidosta säästyneitä varoja voitaisiin ohjata ennaltaehkäisevään lastensuojelutyöhön ja perhehoidon kehittämiseen. (Ketola 2008, 26.)

Jatkotutkimukselle perhesijoituksesta lapsen ja nuoren omasta näkökulmasta on tarvetta, koska se on tärkeää lastensuojelun ja sijaishuollon kehittämisen kannalta. Voitaisiin esimerkiksi tutkia biologisten vanhempien ja sijaisvanhempien välisten suhteiden vaikutusta lapsen ja nuoren kokemuksiin perhehoidosta tai lapsen oman mielipiteen merkitystä sijaishuoltopaikkaa valittaessa perhehoidon onnistumisen ja jatkuvuuden kannalta. Myös vanhemmuuden ulottuvuuksista olisi mielenkiintoista kuulla sijoitettujen lasten ja nuorten omasta näkökulmasta. Uskon, että jatkossakin löytyy haastateltavieni kaltaisia rohkeita nuoria, joilla on sanottavaa ja kerrottavaa elämästään sijaishuollossa. Minulle tämä oli mielenkiintoinen matka perhehoitoon sijoitettujen nuorten luo ja nauhoitteiden purkaminen sanasta sanaan toi jokaisen haastatellun taas eläväksi silmiäni eteen.

I have a right to be heard,
to be seen, to be loved, to be free,
to be everything I need to be me,
to be safe, to believe in something

Give me the eyes so I see,
give me ears so I hear,
give me love so I know what love is,
give me the freedom to think,
to believe in something

- Sonata Arctica -

LÄHTEET

- Ahokas, M., Lahikainen, AR., Pirttilä-Backman, A-M., & Suoninen, E. 2010. Arjen sosiaalipsykologia. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Ahto A.& Mikkola P. 2000. Perhehoito lastensuojelussa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 13. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy.
- Alanen, L. & Karila, K.(toim.) 2009.Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino.
- Bardy, M., Barkman, J., & Janhunen, T. (toim.) 2000. Elämäni tarina. Lukemisto lapsuuden kokemuksista lastenkodissa ja perhehoidossa. Helsinki: Stakes
- Eronen, T. 2012. Lastenkoti osana elämäntarinaa. Narratiivinen tutkimus lastenkodeissa asuneiden kertomuksista. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hämäläinen, K. 2005.”Että äiti ois elossa ja iskä ois raitis ja me voitais asua siellä kotona.”- Perhehoitoon sijoitettujen lasten kokemuksia ja ajatuksia perhehoidosta. Pro gradu Jyväskylän yliopisto.
- Hämäläinen, K. 2012. Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen. Helsinki: Väestöliitto.
- Ketola, J. (toim.) 2008.a Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Juva: WS Bookwell Oy.
- Ketola, J. (toim.) 2008.b Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Juva: WS Bookwell Oy.
- Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset - Etnografia lastenkotityöstä. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Manninen, N. 2001. Vanhemmaksi vanhemman paikalle – Sijaisvanhempien kokemuksia tehtävästään. Pro gradu –tutkielma Jyväskylän yliopisto.

- Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Syrjälä, L. Ahonen, S. Syrjäläinen E. & Saari S. 1995. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma: West Point Oy.
- Puonti, A. Saarnio, T. & Hujala A. (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Puroila, A-M. 2010. Vuorovaikutuksen lukutaito. Teoksessa: Hurtig, J., Laitinen, M., & Uljas-Rautio, K. (toim.) Ajattele itse! Tutkimuksellisen lukutaidon perusteet. Juva: Bookwell Oy s. 123 – 125.
- Pösö, T. 2004. Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa: Puonti, A., Saarnio, T., Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi.
- Rautio, P. 2004. ”Kyllä se varmaan silleen välittää...”. Kiintymyssuhdehaastattelu välineenä sijoitetun lapsen kuulemisessa. Jyväskylän yliopiston paino.
- Ritala-Koskinen, A. 2001. Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) 2005. Haastattelu. tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Törrönen, M. 2003. Lasten arki laitoksessa. Elämistila lastenkodissa ja sairaalassa. Helsinki: University Press.
- Valkonen, L. 1995. Kuka on minun vanhempani? Perhehoitonoorten vanhempisuhteet. Tutkimuksia 52. Helsinki: Stakes.

Huoltajan oikeudet sijaishuollon aikana 2013.Saatavissa:

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/...> [Viitattu
1.8.2013]

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

SAATEKIRJE

HEI!

Teen opinnäytetyötä perhehoitoon sijoitetun nuoren kokemuksista omasta arjestaan. Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää sitä, miten nuori itse kokee elämänsä ja olemisensa sijaisperheessä ja minkälaiset ovat hänen suhteensa lähiverkostoihin. Olen kiinnostunut nimenomaan nuoren omasta näkökulmasta ja ajatuksista.

Kerään tutkimusaineistoni haastatteleamalla perhehoitoon sijoitettuja murrosikäisiä nuoria, jotka ovat valmiita kertomaan omasta elämästään. Tutkimus on sosiaalialan ylemmän AMK - tutkinnon opinnäytetyö. Tutkimukseni kannalta olisi erittäin tärkeää, että teidänkin perheenne nuori olisi halukas kertomaan omista näkemyksistään.

Tutkimuksen tiedot käsitellään täysin luottamuksellisesti. Perheenjäsentenne henkilötiedot jäävät ainoastaan tutkijan nähtäväksi, eikä valmiista tutkimuksesta voi tunnistaa yksittäisiä perheitä tai nuoria. Mikäli nuorene voi/haluaa osallistua tutkimukseen, voitte ottaa yhteyttä minuun sopiaksemme ajankohdan haastattelulle, jonka toivon toteutuvan syksyn 2012 aikana.

Yhteydenottoanne odotellen,

Päivi Mäkilukkari
Kymenlaakson Ammattikorkeakoulu
Sosiaaliala ylempi AMK
p. 050 5217425
paivi.makilukkari@kotka.fi

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISEEN

Kymenlaakson ammattikorkeakoulun opiskelija (sosionomi ylempi AMK) on tekemässä opinnäytetyötä, joka käsittelee perhehoitoon sijoitetun nuoren arjen kokemuksiin liittyviä kysymyksiä. Tutkimusaineisto kerätään haastattelemalla sijoitettuja nuoria syksyn 2012 aikana.

Haastattelut nauhoitetaan kasettinauhurilla. Opiskelija sitoutuu tuhoamaan haastatteluaineiston, nauhat ja muun materiaalin haastattelujen analysoinnin jälkeen. Tutkimuksen ja sen tulosten esittelyn yhteydessä ei missään vaiheessa tule ilmi haastateltavien henkilöllisyys, paikkakunta tai mikään tunnistettavuuteen liittyvä tekijä. Saatuihin tietoihin nähden opiskelija noudattaa salassapitosäännöksiä.

Suostun osallistumaan teemahaastatteluun

Päiväys __/__/2012

Allekirjoitus

Nimen selvennys

Suostun, että nuoremme osallistuu teemahaastatteluun

Päiväys __/__/2012

Allekirjoitus

Nimen selvennys

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISEEN

Kymenlaakson Ammattikorkeakoulun opiskelija (sosionomi ylempi AMK) on tekemässä opinnäytetyötä, joka käsittelee perhehoitoon sijoitetun nuoren arkeen ja elämään liittyviä kysymyksiä. Tutkimusaineisto kerätään haastattelemalla sijoitettuja nuoria syksyn 2012 aikana.

Haastattelut nauhoitetaan kasettinauhurilla. Opiskelija sitoutuu tuhoamaan haastatteluaineiston, nauhat ja muun materiaalin haastattelujen analysoinnin jälkeen. Tutkimuksen ja sen tulosten esittelyn yhteydessä ei missään vaiheessa tule ilmi haastateltavien henkilöllisyys, paikkakunta tai mikään tunnistettavuuteen liittyvä tekijä. Saatuihin tietoihin nähden opiskelija noudattaa salassapitosäännöksiä.

Suostumme, että meille sijoitettu lapsi

---

osallistuu teemahaastatteluun

Päiväys__/_ 2012

Sijaisäidin allekirjoitus

Nimen selvennys

Päiväys__/_ 2012

Sijaisän allekirjoitus

Nimen selvennys

TEEMAHAASTATTELU

NUOREN SUHDE SIJASPERHEESEEN

Kuinka kauan olet asunut tässä perheessä?

Muistatko, minkä ikäinen olit, kun muutit tähän perheeseen?

Onko tämä sinun ensimmäinen sijaisperheesi/

oletko aikaisemmin asunut jossain toisessa sijaisperheessä?

Jos olet, tiedätkö miksi muutit sieltä pois tai miksi paikkaa vaihdettiin?

Viihdytkö nykyisessä perheessäsi?

Minkälaisia asioita teet kotona koulun jälkeen tai viikonloppuisin?

Minkälaisia asioita haluaisit tehdä?

Minkälaista sinun elämäsi/arkesi on mielestäsi nykyisin?

Koetko, että elämäsi /arkesi sujuu hyvin?

Mitä sinun mielestäsi sijaisvanhempiesi pitäisi tehdä, että arkesi sujuisi hyvin tai nykyistä paremmin?

Mitä sinun mielestäsi sinun itsesi pitäisi tehdä, että sinun arkesi sujuisi hyvin tai nykyistä paremmin?

Onko sinun elämästäsi kerätty kuvia tai muita muistoja kansioon tai albumiin tältä ajalta, kun olet asunut sijaisperheessä?

NUOREN SUHDE BIOLOGISIIN VANHEMPIINSA

Tapaatko biologisia vanhempiasi/vanhempaasi?

Kuinka usein tapaavat biologisia vanhempiasi/vanhempaasi?

Haluaisitko tavata heitä nykyistä useammin?

Haluaisitko tavata heitä nykyistä harvemmin?

Missä tapaavat heitä?

Minkälaisia asioita teet vanhempiesi luona/kotona käydessäsi arkisin ja/tai viikonloppuisin?

Minkälaisia asioita haluaisit tehdä?

Muistatko, millaista sinun elämäsi/arkesi oli silloin, kun asuit biologisten vanhempiesi luona?

Mitä sinun mielestäsi biologisten vanhempiesi/vanhemman pitäisi tehdä, että sinun elämäsi/sujuisi hyvin tai paremmin heidän kanssaan?

Mitä sinun mielestäsi biologisten vanhempiesi/vanhempasi pitäisi tehdä, että sinun elämäsi/arkesi sujuisi paremmin sijaisperheessä?

NUOREN SUHDE LÄHIYMPÄRISTÖÖNSÄ

Onko sinulla sisaruksia?

Asuvatko sisaruksesi tässä samassa perheessä, vai jossakin muualla?

Tapaatko sisaruksiasi?

Jos tapaavat, haluaisitko tavata heitä useammin/harvemmin?

Missä tapaavat heitä?

Onko sinulla isovanhempia/tapaatko heitä?

Jos tapaavat, haluaisitko tavata nykyistä useammin/harvemmin?

Missä tapaavat heitä?

Onko sinulla ystäviä?

Haluaisitko, että sinulla olisi enemmän ystäviä?

Tietävätkö ystäväsi, että asut sijaisperheessä?

Jos tietävät, miten he mielestäsi suhtautuvat asiaan?

Jos eivät tiedä, miksi eivät?

Mitä teet ystävien kanssa/missä tapaat heitä/mitä haluaisit tehdä?

Onko sinulla joku harrastus?

Tietävätkö harrastus/koulukaverisi, että asut sijaisperheessä?

Jos tietävät, miten he suhtautuvat asiaan?

Jos eivät tiedä, miksi eivät?